

Knjiška 7.

Življenje in svet

Štev. 23.

Ljubljana 6. junija 1930.

Leto 4.

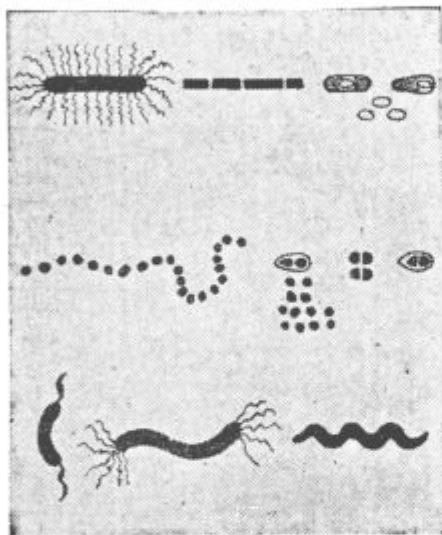

Niko Pirnat: »Potepuh na pomladni poti«

Naši zvesti služabniki in zagrizeni sovražniki

**Bakterije — njihova vloga v pretakanju snovi v narodi
in delovanju živih bitij — Boj človeka proti bolezni
povzročajočim bakterijam**

Čudovit svet se je odprl holandskemu
brusaču leč Antoniju van Leeuwen-

Razne oblike bakterij

hoeku, ko je nastavljal v drugi polovici
17. stoletja prvi mikroskop (drobno-
gled) na vsakojake tekočine, kakor na
deževnico, na rastlinske obare, na sno-
vi v črevesju živali in ljudi itd.; svet
poln vrvečega življenja in pestre obilice
oblik, ki bi jih človek v telu »mrtvih
snovel« kar ne mogel slutiti. Leeuwen-
hoek je našel povsod majčkene, povsem
brezbarvne »živalice«, ki niso bile nič
drugega kot to, kar razumemo danes
pod skupnim imenom bakterije.

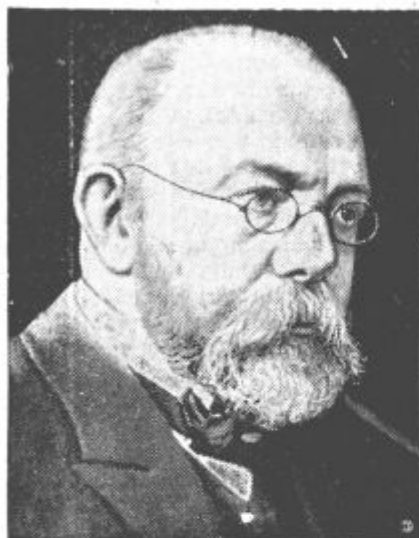
Bakterije. Že pri samem imenu nam
gre mrz po hrbtu, saj vemo, da so te
povzročiteljice velikega števila bolezni.
In če še pomislimo na dejstvo, da nas
te opasne »živalice« vsepovsod obda-
jajo! V lasih nam tičijo, plavajo v vsa-
ki potni kaplji, ki se nam potoči s čela,
na vsaki stvari jih je cela množica; z
vsakim požirkom pogoltnemo cele ar-
made bakterij, z vsakim st. skom rok in
poljubom jih prejemamo — kratko re-
čeno; zrak, voda in zemlja prepajajo

Behring (desno), ki je odkril zdravilni serum proti difteriji, pri poskusih z
morskimi prašički

in oblivajo te drobne živine, ki bi nas z grozo navdajale, če bi jih s prostim očesom morali vedno gledati. Toda nikar se preveč ne razburite! Saj ven-

Vsejali so bakterij prosto seme v brezbakterno zemljo in se je izkazalo, da ni uspevalo. Razbakterili so kokošja jajca s tem, da so jih pomočili v subli-

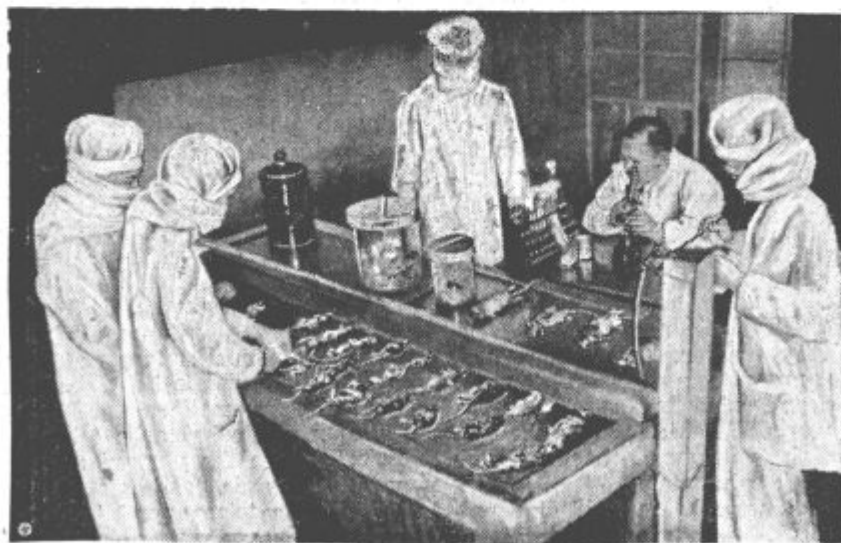
Robert Koch, utemeljitelj moderne bakteriologije

dar ni vsaka bakterija že kar povzročiteljica kolere ali kuge, nasprotno, njih večina živi prav miroljubno in pošteno. Njihova koristnost sega celo tako daleč, da lahko z veliko verjetnostjo trdimo, da bi bilo življenje v našem smislu brez njih vobče nemogoče.

Louis Pasteur

mat (živosrebrno razkužilo) in so jih izvalili v sterilnem (razkuženem) valilniku; piščance so zredili v sterilnih steklenih omarah s samo brezbakterno hrano. Čeprav so piščeta prav rada žrta, so hujšala čim dalje bolj in so poginila po 2 do 4 tednih. Taki in podobni poskusi kažejo, da so baš bakterije

Proučavanje bacilov kolere v japonskem laboratoriju

prav važen činiatelj v pretakanju snovi na naši zemlji. Pri vseh presnovah, kakor pri vrenju in gnitju (kvasnice!) igrajo te odločilno vlogo. Le njihovemu delovanju se imamo zahvaliti, da se rastlinska in živalska telesa z gnitjem razkrajajo in ne le odstranjujejo, temveč uporabijo za zopetno gradnjo nove žive tvarine. Tudi v človeku kakor v vseh živalih se redi nebroj bakterij in to posebno v črevesju, kjer pomagajo pri predelavi težje prebavnih ostankov.

O teh bakterijah, ki nam niso nadležne, ne čujemo mnogo. Toliko bolj pa se je človeštvo ukvarjalo z njihovimi škodljivimi sorodniki, ki so povzročitelji večine poznanih bolezni. Čeprav je nauka o bakterijah (bakteriologija) še razmeroma mlada, težko najdemo še kako drugo panogo raziskovanja, ki bi bila tako temeljito obdelana. Tako poznamo danes bitnost in življenje teh najmanjših živin (to je živih stvari) prav tako dobro, kakor velikih in največjih.

Danes vemo, da nimamo pri bakterijah opravka z najmanjšimi živalmi, kakor se to navadno krivo misli, temveč z najmanjšimi rastlinami, ki merijo v dolžino 1—2, v širino $\frac{1}{2}$ —1 tisočinko milimetra. Tisočinki milimetra pravimo mikron in jo pišemo z grško črko μ in izgovarjamo »mi«. Videti jih moremo le s 500—1000 kratno povečavo. To so kar najenostavnejše živine, ki nimajo nikakih posebnih organov (udov) ter so v večini povsem negibne. Le nekaj jih ima gibalne nitkaste organe, s katerimi se premikajo iz kraja v kraj in imenujemo le-te zaradi njih delovanja migetanke. Semkaj spada med drugimi tudi bacil legarja.

Po njihovih oblikah razlikujemo troje velikih skupin bakterij: 1. palčnice, v obliki palčic, pravi »bacili« (lat. bacillus = palčica), katero ime dajemo v govorici napačno vsem bakterijam. 2. krogličnice ali koki več ali manj stisnjenih kroglastih oblik. 3. vijahnice ali vibrioni odnosno spirili in spirokete, ki imajo obliko ukrivljene palčice ali obliko vijaka. K palčnicam spadajo povzročitelji jetike, davice, hripe, gobavosti, kuge in mrtvičnega krča (tetanusa). Gnojenja, pljučnico in kapavec (gonorejo) povzročijo koki; bacil kolere prištevamo k vibrionom, bacil sifilide (luesa) pa k spirohetam.

Poznamo vrste bakterij, ki žive najraje posamič, drugih pa se družijo po dvoje ali več v bolj trden skupek; ne-

kaj pa jih ima to lastnost, da tvorijo troske (spore). Če nastopijo skrajno slabi življenjski pogoji za bakterijo, se stvori v njej izredno odporno telesce, ki pretrpi, medtem ko pogine ostali del rastlinice kaj kmalu, najslabše okoliščine več let. Ko pa se življenjske prilike izboljšajo, pa zraste hitro spet v celo rastlinico (bacil mrtvičnega krča in vraničnega prisada). Vse bakterije pa imajo to skupno lastnost, da se razmnožujejo z delitvijo. Najprej se povečajo, potem se v sredi zažejejo in se končno razdele v dve samostojni bakteriji. Prav v tem pa leži njihova opasnost. Če pomislimo, da nastane tako pri ugodnih zunanjih vplivih vsakih 25—30 minut nov rod, pač lahko izračunamo, koliko milijonov jih nastane iz ene same bakterije v teku enega samega dneva. Kdor ne verjame, naj prične računati: iz ene bakterije nastanejo dve, iz teh štiri iz štirih osem itd.; od kraja se množi število počasi, v zadnjih urah pa nastajajo milijoni novih živin. Vsem bakterijam je skupna tudi občutljivost proti prehudi svetlobi, v kateri kmalu poginejo; vse pa nujno potrebujejo za rast vodo in neko gotovo toploto, ki odgovarja nekam višini toplote človeškega telesa. Dolga desetletja so imeli o rasti bakterij hudo zmotne pojme da nastanejo »samo po sebi« iz mrtve snovi (praploditev) in to vse dotlej, da je slavni francoski zdravnik Pasteur točno dokazal, da lahko po zadosti dolgem vplivu visoke vročine (105 stopinj C) oprostimo vsako tekočino teh bakterij, jo razkužimo (steriliziramo) in da se morejo razviti nove bakterije le iz že obstoječih bakterij.

Prvi, ki se mu je posrečilo bakterije umetno pitati, je bil Nemeč Robert Koch. Par kapljic krvi od živali, oboleni za vraničnim prisadom, je dal v stekleno cevasto posodo, v kateri je bila mesna juha in bakterije so se zelo namnožile. Na ta način se je posrečilo Kochu napraviti »čiste kulture« bolezni povzročajočih bakterij, da jih je lahko proučeval in odkril pota in načine za boj proti njim. Pri tem pa se je izkazalo, da nam dajejo bakterije same najboljše orožje proti sebi.

Če napadejo bakterije telo — ga inficirajo — se jim postavi najprej samo v bran, tako da pošlje sestavni del krvi bela krvna telesa proti bakterijam, ki pritepene sovražnike oklenejo, celo dobesedno požrejo in stisnejo. Vnanji znak

tega težkega boja, kjer zmagajo ali bacili, ali pa bela krvna telesca, je vročica, pri vnanjih okužbah pa še izceja gnoja, ki ni končno nič drugega, kakor skupek belih krvnih telesc. Istočasno pa prične tudi kri tvoriti in oddajati proti bakterijam protistrupe, ki napravijo marsikdaj po odbitem napadu telo za celo življenje proti tej bolezni neoboljivo ali imuno. To je bila podiaga Behringa za slovito zdravljenje s serum, ki je rešilo življenje že stotisočim ljudi in živali. Behring je vzel kri že bolezen prebolelih živali, jo pustil strpniti in je vstrecaval krvno sirotko, ki se je odločila iz strpnjene krvi, bolnim živalim. Uspeh je bil nad vse presenečljiv. Behringu sta zdravilna seruma proti davici in mrtvičnemu krču prinesla nesmrtno slavo.

Končno so pa še odkrili, da izgube bakterije, ki jih pitamo leta in leta na umetnih rediščih svojo »virulenco«, to se pravi, izgubijo moč povzročena le-te bolezni. Lahko rečemo, da postanejo pohlevne, kakor naše domače živali. Moč bakterij se pa poveča, če jih pre-

sajamo po vrsti iz ene živali na drugo (s pasažo se veča virulenca). Na teh zakonih je zgrajen tudi Calmettov način za pobijanje jetike, način, ki je ravno kar žal baje kriv smrti mnogih dojenčkov v Lübecku. Tudi profesor Calmette uporablja bacile jetike, ki jih je leta umetno pital in jih daje dojenčkom v prvih dneh življenja. Le-te bacili izprožijo tvoritev obrambnih snovi in napravijo mlado telo odporno proti nevarnim sorodnikom ne da bi ogražali zdravje samo. Pomora dojenčkov v Lübecku pa ni kriv Calmettov način zdravljenja, temveč so zašli pomotoma med pohlevne (avirulentne) bacile hudo močni (virulentni).

H koncu še omenimo, da je našel neki francoski učenjak še nekega bacila proti bacilom, torej parasita proti parasitom, ki pokonča mnogo nevarnih bakterij. Tako še v bodočih desetletjih lahko doživimo, da bo prepustil človek svoje najhujše sovražnike medsebojnemu mesarjenju, sam pa se bo smejal križem rok rekoč: Kjer se tepeta dva, tretji dobiček ima.

Ivan Podržaj

== Infanterist škodlar ==

— Gospod narednik, pokorno javljam, da mi bo umrla žena, je skremžil obraz infanterist Janez Škodlar z Golega vrha.

Narednik s kozjimi očmi se je obrnil in zavpil:

— Kdo je čistil davi stopnice?

Vsi so molčali.

— Vi, korporal, koga ste poslali čistiti stopnice pred komando?

Korporal je pogledal po moštvu in vprašal:

— Kdo je čistil stopnice?

Nihče se ni oglasil.

— Prekleta pakaža! Vi, korporal, kakšen red pa je to? Pasja zalegal!

Infanterist Škodlar, ki ni razumel uradnega jezika, je stopil pred narednika, salutiral s papirjem v roki in rekel:

— Gospod narednik, pokorno javljam...

— Aha! Ga že imamo! Bist du taub oder so blöd, was? Pred nosom stoji, pa ne blekne besede.

— Pokorno javljam...

— Molči!

Infanterist Škodlar je stal vzravnan in molčal.

— Zakaj se ne oglasiš, če te kličem? se je zadržal narednik.

Infanterist Škodlar je vedel, da mora govoriti, pa ni znal.

— Tako torej. Še kljubovati mi hočeš? Ob enajstih k raportu! Vi, korporal, zapišite moža na raport!

— Gospod narednik, pokorno javljam...

— Abtreten!

To besedo je razumel tudi infanterist Škodlar.

S papirjem v roki se je oddaljil.

— Škodlar! ga je poklical korporal, še mlad fant napram petdesetletnemu infanteristu.

— Hir!

— Lepo reč si naredil, stari. Major je ves divji. Narednika je ozmerjal kakor še nikoli. Zakaj vendar nisi očistil stopnic, če si bil na redu?

— Saj nisem bil. Včeraj pa sem jih in še kakol

— Čemu si se potem oglasil? Kdo naj to popravi? Major mora na fronto in je ves divji.

— Saj se nisem oglasil zaradi stopnic. Glej, žena mi umira, je pomolil brzojavko.

— In kaj si hotel?

— Rad bi jo še enkrat videl.

— Pa si napravil tako oslarijo? Tri dni najmanj!

— V treh dneh sem pa nazaj.

— Tri dni aresta mislim, če ne več!

— Kaj? Kaj sem pa naredil?

— Je že, kar je. Sam Bog ti ga ne odvzame.

— Bom pa majorju povedal. Ali sem jaz kriv, če mi žena umira?

— Oslarijo si naredil. Zdaj je prepozno. Z majorjem pa nikar ne računaj!

— Pa ti povej, saj me poznaš. In Mico poznaš tudi. Zaradi stopnic pa ne vem, kdo je bil na vrsti.

— Jaz naj povem? Zadosti imam fronte! Je odgovoril korporal in v mislih na majorja pomiloval starega Škodlarja.

★

Ob enajstih so stali na dvorišču komande. Narednik si je vihal ščetinaste brke in čakal, kdaj se odpro vrata pisarne.

V zvoniku spodaj na trgu je udarilo četrt čez enajst.

Vrata pisarne so se odprla.

— Habtacht! je zapovedal narednik.

Iz pisarne je stopila debela rdečelasa dama. Za njo gospod major. Spremil jo je skozi vežo na ulico.

— Verdammte Kuh! je siknil zadnji v drugi vrsti, ki je bil moral na raport, ker ga je snoči zasačil major, ko je skrivoma pil v točilnici »Zur Krosne«, kamor moštvo ni smelo zahajati in kjer je bila doma debela, rdečelasa dama.

— Ruhig! se je zadržal narednik.

Ko se je major, majhen in čokat mož, vrnil na dvorišče, je šlo vse gladko po predpisih. Šel je od moža do moža in se ustavil pred infanteristom Škodlarjem.

Narednik je povedal, kaj je zagrešil. Major ga je gledal od glave do nog in opazil v njegovi levici kos papirja. Nahrulil je narednika, zakaj ne pregleda moštva ob nastopu, ko je vendar nedopustno, da bi kdo prišel na raport nepoučen in nedostojen.

Infanterist Škodlar, ki je bil pričakovaval plohe zmerjanja, ni razumel

majorjevih besed, pač pa njegovo jezo nad narednikom, se je opogumil, salutiral in rekel:

— Gospod major, pokorno javljam, da mi umira žena in ponižno prosim za dopust.

Major se je namršil in vprašal narednika:

— Was will der Mann?

Narednik, ki se je bil navadil najobičajnejših besed jezika, ki ga je govoril Škodlar, je kratko odgovoril, da hoče imeti dopust.

— Unerhört! je siknil major in vprašal, zakaj želi imeti dopust.

Infanterist Škodlar je dvignil levico in pokazal brzojavko.

Narednik je čital in rekel, da mu je umrla žena.

— Niks gštorbn! se je oglasil Škodlar.

— Was ist denn mit dem Mann! je zakričal major in zarožljajal s sabljo. Der Mann ist ja ein ganzer Bolschewik! War er an der Front? Herr Feldwebel? Und wo?

— Front! Front! Cvajmal, Fervundet! Granata! Niks boljševek! Her major! je spravil iz sebe Škodlar in krčil pesti.

— Unglaublich! je sikal major in zapičil pogled v Škodlarja.

Slednjič je ukazal naredniku, naj ga pošlje drugo jutro na zdravniško preiskavo.

— Niks krank! se je udaril Škodlar po prsih.

— Genug! je zakričal major in odšel.

Na vratih pisarne se je pojavil mlad poročnik in pozval narednika v pisarno.

★

Popoldne je dobil infanterist Škodlar drugo brzojavko. Od županstva. Pet besed: Mica umrla pridi pogreb sobota.

Ko jo je prečital, je zajel sapo in sklonil glavo.

To je bilo vse.

Potem je čistil dalje prazne naboje v starem skladišču — kakor vsi drugi.

★

Ob petih so bili zbrani vsi na velikem dvorišču. V dolgih vrstah. Drug za drugim.

Mladi poročnik je stal s praporščakom ob baraki, kjer so kuhali za večerjo močnik iz otrobov.

Narednik s kozjimi očmi je čital iz podolgaste knjige: Infanterist Johana

Škodlar štirinajst dni samotnega zapora brez ležišča s postom vsak drugi dan zaradi odpovedi pokoršine... Kazen nastopi takoj zjutraj... Do nadaljnjega ne sme noben mož v krčmo.

Ko so razložili Škodlarju njegovo kazen, ni rekel niti besede. In ko so šli drugi po močnik, se je Škodlar vsedel na rob opuščene vodnjaka, naslonil glavo na železje za seboj in se smejal v praznoto.

★

V posebni sobi restavracije »Zur Krons« je bilo veselo. Oficirji z marjorjem in dame. Zabaval jih je Ilja Gumiljov, kosmat ruski ujetnik. Po poklicu priložnostni glumač.

Major, ki so govorili o njem, da je ves divji, ker mora na fronto, je bil mehak do kosti.

Restavracija je bila za poslušno meščanstvo že zaprta. Ura je šla na cno po polnoči.

Pod oknom posebne sobe, na ozkem obrežju valovite Mure, tik ob verandi, se je premaknila nema senca.

— Komm gleich... je rekla majhna, čokata vojaška postava na vratih in stopila skozi verando na ozko obrežje, ki naj bi ji nadomestila kraj, zaznamovan v civiliziranem svetu z dvema ničlami.

— Herrgott...

In zamolkel pok stare manliherce je odjeknil v tiho noč.

Politična razmejitev današnje Rusije

Po končani strahoviti državljanski vojni, ki je trajala od izbruha ruske revolucije pa do 1. 1922., se je na ogromnem ozemlju nekdanjega ruskega carstva pojavila nova državna tvorba s čudnim imenom SSSR. Ta kratica pomeni Sojuz (zveza) Sovjetskih Socialističnih Republik. Ohranila je v svojem azijskem delu ves obseg nekdanje carevine razen majhnega ozemlja v Zakavkazju okoli mest Karsa in Artvina, ki je prišlo k Turčiji; v svojem evropskem delu pa je Rusija zgubila obširne pokrajine na vsej zapadni meji. Na tem izgubljenem ozemlju so nastale nove samostojne republike Finska, Estonska, Latvija, Litva in Poljska, Besarabijo pa je anektirala Romunija.

Ta nova državna tvorba sestoji danes iz šestih sovjetskih socialističnih republik, v notranjosti katerih je še 33 avtonomnih republik in avtonomnih narodnostnih oblasti. Med prvimi šestimi, ki kot popolnoma samostojne države tvorijo državno zvezo SSSR, sta dve sovjetski federativni socialistični republiki, Rusija (RSFSR) in Zakavkazje (ZSFSR) in štiri sovjetske socialistične republike Belorusija (BSSR), Ukrajina (USSR), Turkmenija (TSSR) in Uzbekija (UZSSR). Ostalih 33 ožjih tvorb je podrejenih posameznim izmed šestih republik, članic Sovjetske zveze. Ime bivše Rusije nahajamo le še v nazivu osrednje-

ga dela in hrbtnice vse zveze, v RSFSR. Ta kratica izpisana se namreč glasi: Rosijskaja Sovjetskaja Federativnaja Socialističeskaja Respublika. Rosija je naziv za staro »rosijsko« carstvo kot državnopolitično enoto. Rusj in ruski pa označujeta le rusko narodnost, pri čemer pomeni »Rusj« rusko ljudstvo, pridevnik »ruski« pa naš samostalnik »Rus« in pridevnik »ruski«.

S to politično delitvijo se je poprej enotni ruski narod tudi narodnostno razcepil v tri ločene narode: Ruskega (velikoruskega), beloruskega in ukrajinskega. Belorusi so vsaj v imenu ohranili rusko ime, Ukrajinci pa so ga zavrgli, dasi je ravno Ukrajina zibelka ruskega naroda in so prav za prav baš Ukrajinci pravi Rusi. Po številu je Rusov 77.800.000, Ukrajincev 31.200.000 in Belorusov 4.700.000 duš. Razcep pa ni samo političen, marveč tudi jezikoven, kajti Ukrajinci in Belorusi pišejo svoj jezik.

SSSR se danes lahko smatra za državno tvorbo, izvedeno do najmanjših podrobnosti, ki se je razvila v dolgotrajnem iskanju take pripravnice oblike, da bi politično, narodno, kulturno in gospodarsko pestremu in raznolikemu ozemlju zajamčila trdno državno skupnost, obenem pa dala posameznim edinicam zveze ter v njih notranjosti posameznim avtonomnim in narodnostnim ozemljem obširno samoupravo. Pri tem delu je na-

ravno igrala Rusija (RSFSR) odločujočo vlogo, ker je bila politično, gospodarsko in kulturno najjačja in ker je bila s tradicijo preteklosti in po medsebojnih interesih najtesneje zvezana z vsemi deli nove nastajajoče državne tvorbe. Vrh tega je bila sama najprej urejena kot federativna republika in je prva dobila značaj kolikor toliko urejene države po letih negotovosti in grozne državljanske vojne.

Prvi temelj za Sovjetsko unijo je udarila Rusija, ko je z Belorusijo in Ukrajino sklenila dogovor za skupno vodstvo nekaterih panog politike, uprave in gospo-

Zakavkazje, po izvršeni razmejitvi narodnostnih ozemelj v Srednji Aziji pa so vstopili v zvezo l. 1925. še dve samostojni sovjetski republiki Uzbekija (UzSSR) in Turkmenija (TSSR). Po načelih ustave nova vsedrjavna zveza ni odpravila samostojnosti posameznih republik, marveč so te ohranile svojo popolno neodvisnost, pač pa so zvezni vladi poverile vodstvo zadev, tičočih se celotne zveze. Med drugimi dolžnostmi ima zveza tudi to, da jamči neodvisnost posameznih zveznih republik ter nedotakljivost njih meja. Te pa imajo pravico, da lahko svobodno izstopijo iz SSSR, kakor so dobrovoljno

Legenda h karti

- I. RSFSR (Rusija), II. BSSR (Belorusija), III. USSR (Ukrajina), IV. ZSSR (Zakavkazje), V. TSSR (Turkmenija), VI. UzSSR (Uzbekija).

darstva. Po tem dogovoru se je poverilo vodstvo skupnih zadev vrhovnemu centralnemu izvršilnemu komiteju (VCIK) v Moskvi. Na temelju tega dogovora, ki se mu je po zrušenju menjševiške gruzijske republike pridružilo kmalu tudi Zakavkazje, je moskovski VCIK prevzel vlado in upravo vseh štirih zveznih republik, izdelal ustavo in jo 6. julija leta 1922. predložil v odobritev drugemu zasedanju odposlancev sovjetov vseh štirih republik, ki je ustavo sprejelo in odredilo nje izvedbo.

V dobi obrazovanja SSSR po sprejetih ustavnih načelih so tvorile državno zvezo le omenjene tri slovanske republike in

stopile vanjo. Njihovo ozemlje se brez njih pristanka ne more niti zmanjšati niti povečati.

Notranja tvorba nekaterih državljanic Sovjetske zveze je še bolj razdrobljena. Le Belorusija je popolnoma enotna; Ukrajina ima v svojem sestavu avtonomno moldavansko (t. j. romunsko, toda tega imena sovjeti ne trpe) republiko, Uzbekija pa po eno avtonomno republiko in narodnostno ozemlje. Ruska federacija, ki se razprostira od Smolenska do Vladivostoka in od Murmanska do uzbeške meje, obsega 11 avtonomnih republik: burjato-mongolsko, jakutsko, baškirsko, kareljsko, kazaško, tatarsko,

kirgiško, čuvaško, povolško-nemško, krimsko in dagestansko ter 12 avtonomnih narodnostnih oblasti, kamor spadajo po večini nerazvita mongolska in severnokavkaška plemena. Zanimivo je, da Moskva ni prepustila Krima Ukrajini, dasi so ga Ukrajinci uporno zahtevali. V glavnem obsega RSFSR vse ozemlje prejšnje Rusije, kjer strnjeno prebiva velikoruski narod. Zakavkazje zaključuje v sebi tri avtonomne republike: Armenijo, Azerbajdžan in Gruzijo, slednji dve imata vsaka še po nekoliko avtonomnih republik in oblasti zaradi njihju pestrega narodnostnega sestava.

Ploščina celotne SSSR znaša 21,353.000 štirijaških km in na njej prebiva po štetju iz l. 1926. — 146 milijonov duš. Zveza obsega $\frac{1}{6}$ vse zemeljske kopnine in 8% vsega zemeljskega prebivalstva.

Po ploščini jo prekaša le angleški svetovni imperij, po prebivalcih pa razen tega še Kitajska in prvem mestu. Rusi, Belorusi in Ukrajinci tvorijo v zvezi nad 80% vsega prebivalstva. Prirodni prirastek je znašal l. 1926. — 22.7 na tisoč oseb. Prebivalstvo Rusije se tedaj pomnoži v enem letu za 3,500.000 duš. Tako visoke razlike med rojstvi in smrtnimi primeri nima nobena druga država in tako visokega prirastka nima na svetu noben narod. Prirastek gre v največji meri v korist jedru prebivalstva Rusom in Ukrajincem. Po današnjih cenitvah je Rusija že prekoračila 150 milijonov svojega prebivalstva in ni težko izračunati, kdaj bo dosegla številko 200 milijonov. Prostora zanje ima še vedno več ko dovolj, kajti na 1 štirijaški kilometer pride v Rusiji le kakih 7 oseb... B. K.

Lokomotiva bodočnosti

Parna lokomotiva do najnovejšega časa skoro ni imela konkurentov (ako izvzamemo električne lokomotive, ki pa spadajo v drugo skupino, ker virov, iz katerih črpajo energijo, ne nosijo s seboj). Šele v najnovejšem času, zlasti po vojni, ko so začeli na vseh koncih in krajih štediti z dragocenimi gorivi, je počasi prodrlo spoznanje, da so današnje lokomotive prav za prav velikanski zapravljivci energije, ki v tem pogledu današnji tehniki ne morejo biti v ponos. Zaradi tega se je tehnika začela resno ukvarjati s problemom, kako izpopolniti parne lokomotive, da bi ekonomičneje izrabljale premož oziroma nafto. Plod tega prizadevanja je cela vrsta novih parnih lokomotiv, pri katerih se je s precej temeljitimi izpremembami dosegla znatno večja gospodarnost v potrošnji premoga. Toda izboljšavanja v tej smeri bodo lahko — kakor vse kaže — napredovala samo do neke skrajne meje, ki pa tehnike ne more zadovoljiti. Zaradi tega so se začeli inženjerji ozirati tudi po povsem novih tipih lokomotiv, ki bi jih namestu parnega stroja gnali eksplozivni motorji. Največ izgledov imajo med njimi vsekako dieselske lokomotive.

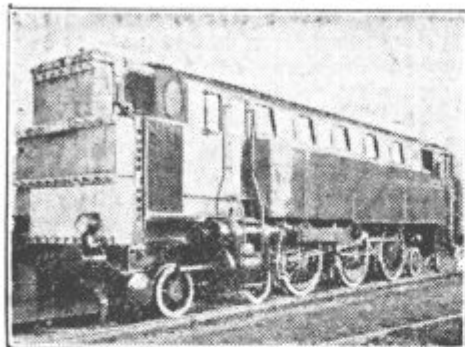
Pri najpopolnejših parnih lokomotivah je faktor učinka kvečjemu 7 odstotkov. To se pravi, da lokomotiva v resnici izrabi le 7 stotin tiste energije, ki tiči v gorivu, ostalih 93 stotin je pa neizrabljene uide skozi dimnik. Razmerje med

izgubljeno in izkoriščeno energijo je tedaj kakor 13 proti 1. Z drugimi besedami: 13 rudarjev mora delati, izkoristi se delo enega samega, ostalih 12 mora pa robotati za nekoristne izgube, ki nastanejo zaradi nepopolnosti pretvarjanja energije v kotlu in v parnem stroju, ki žene kolesje. In kakor rečeno, poskusilo in storilo se je že vse, da se prepreči tako zapravljanje. Toda parni stroj je na koncu svoje moči, kake znatno večje gospodarnosti od njega ni pričakovati. Zaradi tega smatrajo za vrednega naslednika parnega stroja dieselski motor, ki deluje mnogo bolj ekonomično. Ti motorji, ki izkoriščajo do 30 odstotkov energije goriva, so se kot pogonski stroji obnesli že v mnogih obratih, zlasti pa izpodrivajo parne stroje v ladjeplovbi, kjer se že sedaj gradi mnogo več motornih ladjakot parnikov.

Dobre izkušnje z dieselskimi motorji so inženjerje privedle na misel, da bi jih preizkusili tudi za pogon lokomotiv. Idejo so prvokrat realizirali tik pred vojno, ko je švicarska tovarna Sulzer v Winterthuru zgradila prvo dieselsko lokomotivo. Požrešni parni kotel in zapravljivi parni stroj so kratkomalo zamenjali z dieselskim motorjem. Ta prvorojenka pa je napravila samo 8 voženj, potem so jo spravili v pokoj.

Kaj je bil vzrok neuspeha? »Počasi se je jel vlak pomikati.« Ta stereotipni izraz, ki se tolikrat uporablja pri opisovanju

vanju »slovo jemanja« na kolodvorih, je pokopal prvo dieselsko lokomotivo: Parni stroj pač lahko počasi potegne in se pozneje, ko je vztrajnost vlaka že premagana, povzpne na več sto obračajev v minuti, dieselski motor pa tega ne mo-

»Lokomotiva bodočnosti«

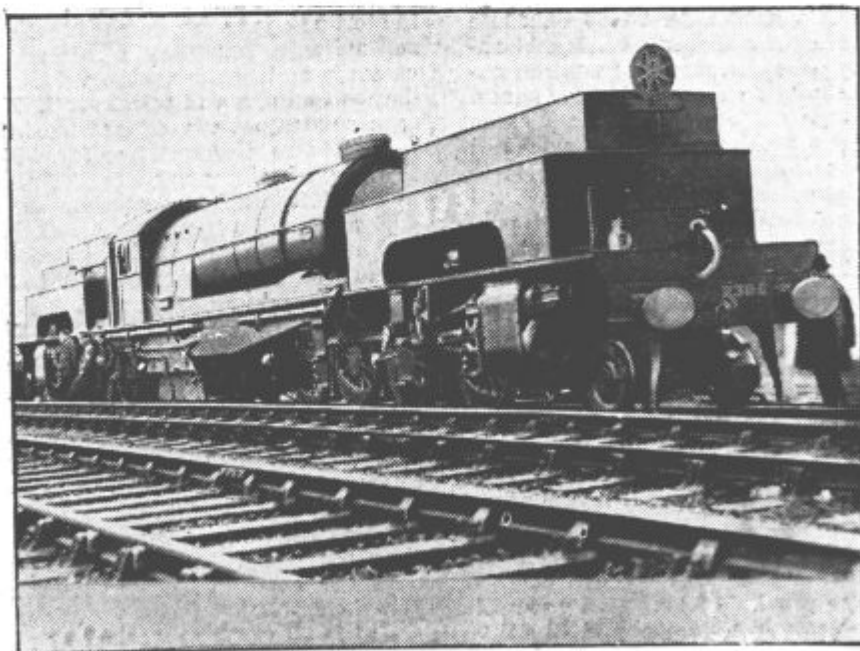
re. Dieselski motor ne more potegniti lagodno počasi, marveč mora imeti že neko število obračajev, preden sploh lahko dela, zakaj drugače se gorivo v cilindrih neče užigati.

Da tudi dieselska lokomotiva lahko počasi potegne, so potrebni posebni pripomočki. V stalnih obratih se motorji zaganjajo s stisnjenim zrakom. Zaradi tega so sprva mislili, da bi kazalo tudi vlak, pred katerega je vprežena dieselska lokomoti-

va, speljati s stisnjenim zrakom. Pri prvi dieselski lokomotivi so se res poslužili tega načina. Stroj je bil opremljen z večjim številom jeklenih bomb s stisnjenim zrakom, ki je gnal vlak dotlej, dokler ni dosegel tolikšne brzine, da je začel motor užigati in prenašati delo na gonilno kolesje. To se je ponavljalo na vsaki postaji in stroj je moral voziti s seboj toliko bomb, da je ostalo za gorivo in drugo le malo prostora.

Usoda dieselskih lokomotiv z direktnim pogonom je bila s tem zapečatená, za pogon lokomotiv z sicer mnogo obetajočimi dieselskimi motorji je bilo treba poiskati novih načinov. Najprvo so preizkusili mehanični prenos motorjevega dela na kolesje s pomočjo bredležja iz zobatih koles, kar se splošno in uspešno uporablja pri avtomobilih. No, pri majhnih lokomotivah in pri motornih vozovih, ki prav za prav niso nič drugega, kot na železniška kolesa postavljeni avtobusi, se je ta način res obnesel. Toda konstrukterji streme za vse višjimi smotri: graditi hočejo mogočne dieselske lokomotive z 2000 in več konjskimi silami. Tukaj pa so zapreke mnogo večje.

Že pri avtomobilu je izmenjavanje prestav včasih nerodno in vozniku, ki nima dosti vaje, se kaj rado primeri, da se mu motor med izmenjavanjem ustavi. Pri avtomobilu ta reč sicer nima težjih po-

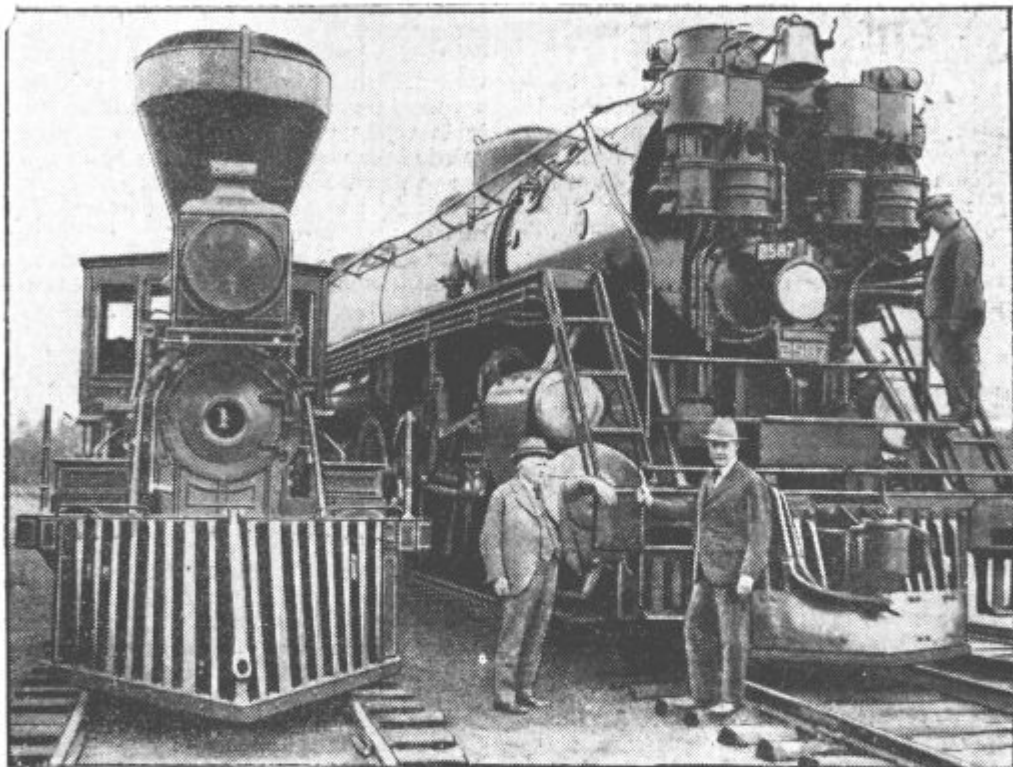

Ogromna tovarna lokomotiva na Angleškem

sledic. Nedogledna katastrofa pa bi utegnila nastati, ako bi se motor iznenada ustavil na dieselski lokomotivi, posebno pri vožnji navkreber. Ne glede na to pa bi bila taka predležja zobatih koles pri težkih lokomotivah zelo velika in nerodna; kolesje bi bilo treba zaradi velike obrabe prav pogostoma izmenjavati.

Težke tovarne lokomotive te vrste, ki so jih nekaj že zgradili v Nemčiji za ruske državne železnice, ne morejo velja-

žene najprvo električni generator, čigar tok napaja elektromotorje na posameznih oseh lokomotive. Te vrste lokomotiv, ki se od pravih električnih samo toliko razlikujejo, da vozijo svojo električno centralo s seboj, so se bolj obnesle. Toda tudi med temi so se uveljavile samo manjše, take, ki se uporabljajo za premikanje, dočim so prav močne in težke lokomotive v obratu razočarale. Nekaj takih motorno električnih loko-

Napredek v gradnji lokomotiv v zadnjih 70 letih. Levo najstarejša, desno najnovejša lokomotiva v Ameriki. Spredaj William Kelly (levo), ki je vodil najstarejšo lokomotivo in izvedel model za najnovejšo

ti za pravo rešitev osnutka dieselske lokomotive, čeprav izkoriščajo 26 odstotkov energije. Navzlic temu pa se konstrukterji še vedno nadejajo, da bo mehanični prenos morda vendarle uspel. Treba bo samo izumiti pripravna in zanesljiva predležja. Mimogrede naj bo še omenjeno, da so na dieselskih lokomotivah preizkušali tudi že hidravlična obratovala, pri katerih posreduje prenos energije voda, toda brez posebnega uspeha.

Pri dieselskih lokomotivah so potem poskušali uvesti električni pogon. Motor

motiv najtežjega tipa so tudi že zgradili v Nemčiji za ruske železnice in sicer po načrtih ruskega profesorja Lomonosova. Faktor učinka, ki ga dosežejo, je sicer 26 odstotkov, toda stroji so silno dragi, in zahtevajo od obratnega osebja toliko znanja in pažnje, da se slične lokomotive v bodoče ne bodo več gradile.

Popolnoma drugačen način prenosa energije so izbrali pri prvi dieselski lokomotivi za nemške državne železnice. Pri tej lokomotivi, ki proizvaja 1200 konjskih sil, žene gonilno kolesje stisnjeni zrak. Dieselski motor ne žene niti

električnega generatorja, niti kakega mehaničnega predležja, marveč zračni kompresor. Stisnjeni zrak se najprvo še segreje z izpuhom motorja, potem pa dovaja v lokomotivske cilindre, kjer opravljajo delo, kakor para v cilindrih parnega stroja. Razen parnega kotla, ki je pri teh lokomotivah nadomeščen z dieselskim motorjem in kompresorjem, je ostala lokomotiva popolnoma slična parni lokomotivi. Motor s kompresorjem je spravljen v okrovu, ki nalikuje vnanjosti navadnega osebnega voza; spredaj so hladilniki, dimnik pa manjka.

Nova dieselska lokomotiva na stisnjeni zrak je lansko zimo prestala prvo poskusno vožnjo v jako neugodnih okoliščinah z zelo ugodnim uspehom. Vozila je na progi Esslingen—Augsburg. Na zelo vijugasti progi z vzponom 23 metrov na kilometer je vlekla 233 ton težak vlak s povprečno brzino 20 km na uro, pri čemer pa motor niti ni bil popolnoma

obremenjen. Okretnost lokomotive je baje izvrstna.

V tej dieselski lokomotivi na stisnjeni zrak, ki izkorišča 24 odstotkov naftine energije, je menda parna lokomotiva slednjic našla vredno in štedljivo naslednico. Tudi za električne lokomotive pomeni nevarno tekmovalko, zakaj dieselska lokomotiva je okretnejša, svobodnejša od teh, ker ne potrebuje nikakršnih napajalnih žic in ni odvisna od drugih električnih central. V primeri s parno lokomotivo, je nje delavno območje precej večje. Približno tisoč km lahko prevozi, preden jo je treba na novo založiti z vodo in gorivom. Razen tega ima pa še to veliko prednost, da lahko nastopi vožnjo brez vsakršnih priprav; isto velja kaj pa da tudi po končani vožnji. Neprecenljiva prednost dieselskih lokomotiv je tudi, da ne povzročajo dima in saj. Vse te dobre in prijetne lastnosti obetajo novim motornim lokomotivam nedvomno še lepo bodočnost.

—nj.

Dr. Herman Schlesinger

Kdo ne sme piti kave

Prevelika bojzljivost oropa mnogo zdravih ljudi poživiljajočega in osvežujočega nasladiła, ki ga nudi kava. Redko se primeri, da zdrav, kave navajen človek prostovoljno opusti kavo, ker se boji za svoje zdravje.*) Posebno se ljudje radi boje zvišanega krvnega tlaka. Ta skrb je postala že naravnost množestvena sugestija, ki muči mnoge bojzljive duše ter jih sili k opustitvi marsikaterega življenjskega užitka. Povedano pa bodi, da so zmerni poviški krvnega tlaka pogosto čisto neopasni in da minejo brez zlih posledic. Če obstoja bistveno pojačani krvni tlak skozi delj časa, potem je jasno, da je človek bolan in da ta bolezen zahteva primernih ukrepov.

Zdrav človek lahko uživa kavo v zmerni količini brez skrbi za svoje zdravje. Kdor pa pretirava, mora pač računati s slabimi in neugodnimi posledicami. Zdravniki vedo povedati o precej težkih zastrupljenjih s kavo. Nervozen človek, čigar živce vznemirijo že dogodki vsakdanjega življenja, stori seveda prav, če pije kavo brez kofeina. A tudi robustnejš z zdravimi živci ravna pravilneje, če zvečer pije kavo brez kofeina. V dveh

življenjskih dobah je treba posebno paziti na zauživanje kave s kofeinom. Otrokom nudimo rajši kakšen surogat, zakaj otroški živčni sistem je silno podvržen razburljivosti. In stari ljudje, ki nikakor ne morejo opustiti mlečne kave, naj pijejo kavo brez kofeina. Vonj in okus te kave je skoro enak pravi kavi in prizadeti ne bodo niti opazili prevare. Živčni sistem in delovanje srca pri starih ljudeh bosta s tem samo pridobila. Popolna odtegnitev kave pa ni priporočljiva, kakor vobče ni svetovati sprememb v navadah, ki so se že zakoreninile. Znano je, da se takšne odvade poplačajo z nezaželjenimi posledicami.

Mimogrede povedano, je naziranje, da je temna kava hkratu močna, zmotno. Dodatek surogatov (pri nas posebno kave iz smokev) povzroči često temnejšo barvo pijače ne da bi povzdignila njeno vsebino na dražilih. Druge kave pa so zopet precej bogate na kofeinu in ker se zauživajo v precejšnji množini, lahko povzročijo razburljiva stanja.

Kako zelo zviša navada znosljivost kave, vidimo pri južnjakih, ki popijejo dnevno več skodelic kave brez vidne škode za svoje zdravje. Ker se pa »tur-

*) Glej članek »Kava« v prejšnji številki.

ška kava« s sesedkom vred pije, je količina v enem dnevu použitega kofeina precej velika. Često sem se že vprašal, če ne nastajajo na jugu tako česta obolenja obisti in žilja poleg drugih kulinarčnih ekscesov tudi zaradi prekomernega zauživanja kave. Osebe, ki opravljajo duševno naporna dela, si ne bi smele privoščiti toliko kave s kofeinom, zakaj njih zdravje je izpostavljeno resni nevarnosti in prenapeti živci lahko odpovedo pokorščino. Učinek zbičanosti, ki ga povzroča močna kava, se kaže zlasti pri nenadnih pojavih slabosti. To je splošno znano in je privedlo do tega, da se je začela kava porabljati kot ljudsko zdravilo. Prav tako je kava priljubljena pri stanjih, ki jih ne najdemo samo pri dijakih in ki so znana pod imenom »maček«.

Zelo deljena pa so mnenja glede zdravstvenega učinka pri migreni. Mnogi bolniki si opomorejo od glavobola že takoj po prvi skodelici kave, pri drugih se zopet glavobol stopnjuje z vsako novo skodelico. Značilno je, da prenašajo bolniki praviloma kavo, ki je prosta kofeina, mnogo lažje, čeprav je kofein eno izmed tistih sredstev, ki se najbolj uporablja proti glavobolu. Tako zvana kofeina prosta kava vsebuje kofein le v čisto neznačajnih množinah, vse druge snovi pa ostanejo v njem v tolikšni meri kakor pri polnovredni zrnati kavi.

Pri boleznih gre izključno zdravniku beseda, če sme bolnik zauživati kavo ali ne. Pisec tega članka je za liberalno postopanje v tem pogledu, zlasti tedaj, če se bolnik zaradi odtegnitve kave čuti prikrajšanega. So pa bolezenska stanja, zlasti afekcije živčnega sistema, na katere kava odločno nepovoljno vpliva. Prav tako se je treba čuvati zauživanja kave pri nekaterih boleznih srca in žilja ter pri raznih drugih afekcijah. Isto velja tudi za nekatere organske bolezni želodca. V vseh teh primerih je treba silno individualno postopati, in le zdravnik lahko odloči, če in v koliko je dovoljeno zauživanje kave.

To skromno kramljanje kaže, da se mora duševni delavec zelo omejevati, kadar išče pomoči pri svojem delu v kavi — vsaj, če hoče samemu sebi in svojemu zdravju dobro. Nervozni (in kdo ni danes nervozen?) ter organsko bolni človek pa mora slediti zdravniškemu nasvetu ter piti kofeina prosto kavo ali pa na to pijačo popolnoma resignirati. Naši kavarnarji pa so zavoljo tega lahko popolnoma brez skrbi. Kakor doslej, bodo lahko še zanaprej kuhali kavo brez ko-

feina ali pa polnovredno kavo najboljše vrste. Zakaj zdravniki bodo jedva mig-nili z mezinco, da bi jim odtujevali goste. Saj so še tako vneti kavopivci navajeni izprazniti poleg skodelice kave tudi nekaj čaš vode, ki paralizira učinek kave in spravi organizem na tir normalnega zdravja, ki se previdno izogiba nevarnosti zastrupljenja.

Najboljši odjemalec

To je nastavljenec, kakor trdi zanimiva ameriška knjiga pravkar prevedena v francoščino z naslovom »Le meilleur client«. Pisec dokazuje, da moderni obrt ne more živeti, če vsi sodelavci niso sposobni uživati bogastvo, ki so ga pomagali ustvariti. Ta resnica je ostala prikrita dokler so bila proizvajala tako šibka, da je mogla manjšina potrošiti vso proizvodnjo. Cloveštvo je poznalo dolgo razdobje, v katerem je večina dobavljala svoje delo za potrebe izbrancev. Velikodušnost napram večini je izvirala iz meglene slutnje o pozitivni resnici. Moralna elita se je nejasno zavedala tihega razvoja in bodoče realizacije... Danes zaključujemo to razdobje. Slutena istina se razodeva in se rine v ospredje v državi, kjer je tehnični razvitek najbolj napredoval. V Zedinjenih državah se je zadnjih deset let pridelek zvišal za 25%. Plača se je dvignila za 48%. Zvišani pridelek je nagradil strošek, ali temu procvitu preti nemožnost ameriškega trga, porabiti vso svojo proizvodnjo. Neki profesor ceni, da se mora ameriški gospodar, ki nima 2000 dol. (nad 100.000 Din) dohodkov na leto, šteti med siromašne ker, ne more uživati proizvodov, pripravljenih zanj. Na drugi strani pa ta slaba prodaja povzroča brezposelnost. Dva milijona brezposelnih — to so izpodrinjeni porabniki, katerih odsotnost na trgu znači obrtniško nezgodo... Za Unijo kakor za vse dežele, ki se drže gesla: B l a g i n j a, je potakem problem: nuditi delavcem sredstva za trošenje ustvarjenega bogastva in nazaj postaviti v tok gospodarskega žitja brezdelnike, ki so bili začasno odrinjeni.

OGROMEN STROJ ZA PAPIR

Neka tvornica v Kanadi si je nedavno omislila papirnico, ki jo brez pretiravanja smemo imenovati velikansko. Sama jeklena ploča meri 27 m 40 na 7 m 70 širine, kar omogoča dobivati papirnat trak 7 m 50 porabne širnosti, to pa s hitrostjo kakih 300 m na minuto. Družba lastnica tvornice upa na proizvodnjo 180 ton na dan, kar znaša poprek 4500 skladov ali risov 76 × 112, po 40 kg. Stroj, ki je seveda na višku današnjega papirništva in mehanike, je 90 m dolg in blizu 1.800.000 kg težak. Za njegov pogon je treba okoli 2000 konjskih sil.

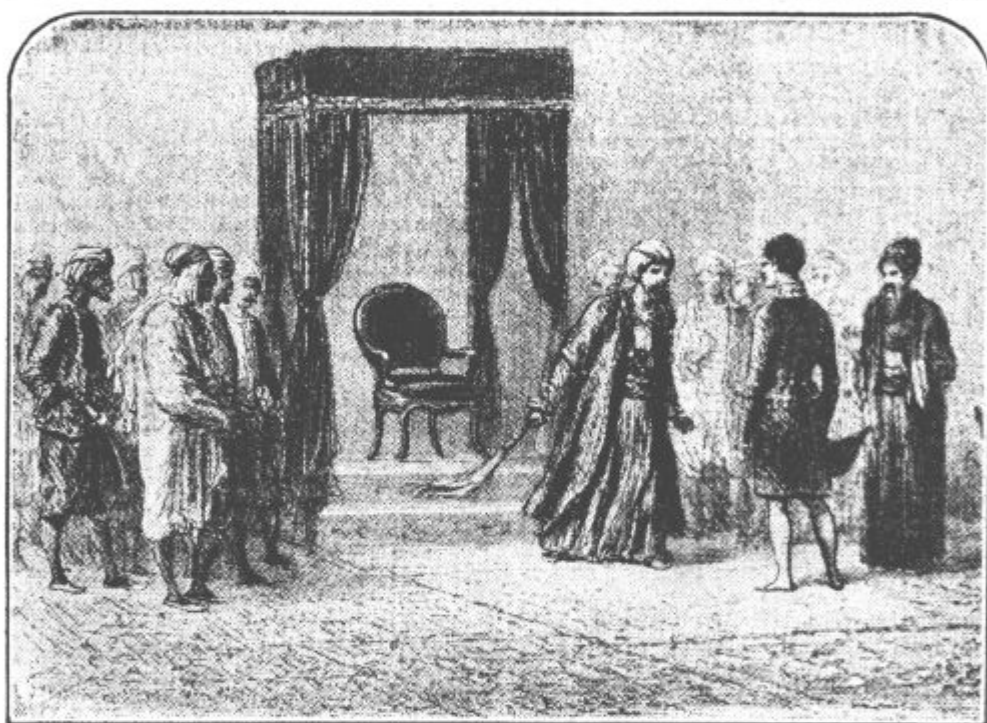
Dr. Vl. Travner

Stoletnica **francoskega Alžira**

III

Poleg že omenjenih reisov so v tem času sloveli še Zid Sinan, Carcia Diabolo, reis Arnaut itd. Najinteresantnejši med vsemi pa je bil Ali Bitčín. Ker je ta mož za tedanje razmere v Alžiru posebno značilen, hočemo opisati na kratko njegovo življenje in njegov značaj.

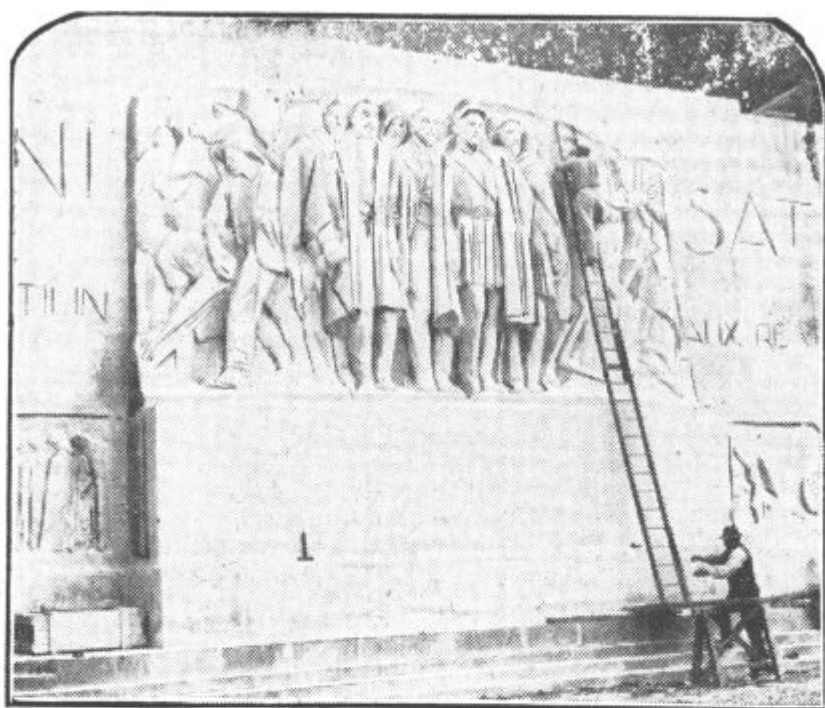
se rad rešil galere, da hoče postati musliman. Bitčín pa ga je dal preteptati in se pohvalil, da vzdržuje (kot bivši katolik) katoliško cerkev z batinami. Pri neki drugi priliki je našel eden izmed njegovih sužnjev dragocen diamant, ki ga je Bitčín zgubil in ga izročil gospodarju

Zgodovinski udarec s pahljačo (29. aprila 1827), na katerega je Francija odgovorila z zasedbo Alžira (Po Gellbertovi sliki iz l. 1850.)

Bitčín je bil doma iz Benetk in se je poprej imenoval Piccimino. Po številnih pustolovščinah je slednjič ušel med alžirske roparje, kjer je postal nekaj admiral. V kratkem času si je nakopičil ogromno bogastvo. Na svojih obširnih posestvih je imel nad 3000 sužnjev. Poleg tega je imel še lastno telesno stražo pešcev in konjenikov, ki ga je spremljala na vseh potih. O njem se pripoveduje cela vrsta anekdot. Tako mu je n. pr. rekel nekoč neki krščanski suženj, ki bi

misleč, da bo dobil bogato nagrado. Bitčín pa mu je vrgel pred noge bakren novec, češ naj si kupi vrv in naj se obesi, ker si ni znal z diamantom odkupiti svobode. Večkrat pa se je obnašal viteško. Tako je n. pr. obljubil nekemu ujetemu španskemu trgovcu svobodo, če mu plača 10.000 patagonov (tolarjev). To je zvedel neki španski renegat ter opozoril Bitčína, da je ujetnik zelo bogat in da more plačati štirikrat toliko odkupnino. Bitčín pa je renegata spodil z besedami

Spomenik francoskemu kolonizacijskemu geniju

Pogled na algersko pristanišče danes

»Kar sem rekel sem rekel; obljuba velja.«

Da so mogle trajati te sramotne razmere nad 300 let, so v veliki meri zakrivil tudi evropski vladarji, posebno francoski kralji, ki so se v svojih številnih vojnah posluževali roparjev v boju proti svojim nasprotnikom kakor n. pr. Henrik II. v letih 1553 in 1554.

Pri teh razmerah ni čudno, da so mnoge evropske države kakor Portugalska, Sardinija, Toskana i. dr. plačevale roparjem letni davek zato, da roparji niso napadali njihovih ladij. Celo Angleška je »poklonila« pri vsaki izpremibi konzula alžirskemu deju 600 pf. šterl. Sardinija pa je plačala še l. 1829. deju Husseinu 24.000 piastrov »nagrade«. Omenimo še, da je bila Avstrija zbog posredovanja porte oproščena tega davka in običajnih konzularnih daril. Ladje vseh ostalih držav pa so bile izročene roparjem na milost in nemilost.

Medtem so širili deji svojo oblast tudi v notranjost dežele in proti Maroku, kjer so si še pred koncem 16. stoletja podvrgli vse pokrajine razen španskega Orana. Slednjič (1708) je padlo tudi to mesto v njihovo oblast. L. 1732. so sicer Španci mesto osvojili, toda ga že l. 1791. zopet izgubili.

Umevno je, da so skušale razne evropske države napraviti red s silo. Vsi ti poskusi pa so ostali skoraj brez uspeha. Tako so se n. pr. popolnoma izjalovile kazenske ekspedicije Angležev in Holandcev v letih 1655, 1669 in 1670. Leta 1682. je bombardiral Alger francoski admiral Duquesne, leta 1687. pa maršal d' Estrées, ki je porušil večji del mesta. L. 1775. so skušali Španci brezuspešno uničiti to nevarno roparsko državo. Tudi Napoleon si je nameraval osvojiti Alžir; to namero pa so izjalovile njegove številne vojne v Evropi. V tem času je ropanje nekoliko ponehalo, ker so krožile po Sredozemskem morju številne angleške bojne ladje.

Na dunajskem kongresu so sklenile zastopane države, da se morajo te skandalozne razmere enkrat za vselej odpraviti. S tem sklepom je soglašala tudi Sev. Amerika. Še istega leta je potolkel ameriški komandore Decatur alžirsko brodovje pri Cartageni in izsilil nedotakljivost ameriške zastave. Ko pa je tednji Otmar beg dal poklati moštvo nekaterih italijanskih ladij, ki je lovilo korale pod angleško zaščito v bližini mesta Bône, je združeno angleško-holandsko brodovje 28. avg. 1816 bombardiralo Alger

ter prisililo deja, da je dal svobodo 1200 krščanskim sužnjem in obljubil opustiti nadaljnjo ropanje. Seveda dej te obljube ni izpolnil. Kajti že naslednje leto so alžirski pirati zopet napadali in plenili evropske ladje. Zato so sklenili na kongresu v Aachnu (1818) znova, da se napravi tem razmeram radikalen konec. L. 1819. sta nato prišla pred Alger z velikim brodovjem francoski admiral Jurieu de la Gravière in angleški komandore Freemantle. Toda tudi to podjetje je ostalo brezuspešno.

Medtem so (l. 1817.) usmrtili janičarji deja Omarja. Njegov (drugi) naslednik je bil dej Hussein, ki je bil skrajno brutalen in nezanesljiv človek, ki je izšel iz najnižjih ljudskih slojev.

Francoski konzul je bil v tem času Deval. Kljub temu, da je konzul poznal orientalske razmere (bil je poprej dragoman v Carigradu), je imel v Alžiru zelo težko stališče: Pohlepni velikaši so zahtevali namreč od njega neprenehoma velike darove, ne samo denar, orožje in dragocenosti, temveč celo likerje, pohištvo, obleko, igrače itd., kar je stalo seveda mnogo denarja. Ker pa se je konzul temu nesramnemu odiranju upiral, so bile razmere med njim in alžirsko vlado zelo napete. To napeto razmerje se je še poostrilo s sporom zaradi plačila 7 milijonov fr., ki jih je zahteval dej od Francije za žito, ki so ga dobavili alžirski Židi Francozom l. 1798. ob priliki Napoleonove ekspedicije v Egipt. Sovražnosti so se kazale v tem, da so alžirski roparji večkrat žalili francosko zastavo, l. 1823. pa celo siloma udri v konzulovo stanovanje.

Do vrhunca pa so prikipele ob priliki bejrama (muslimanskega praznika) l. 1827. Dne 27. aprila je sprejel namreč dej francoskega konzula vpricho vsega dvora v citadelji. Pri tej priliki ga je z zaničljivimi besedami vprašal, zakaj še ni odgovora na pismo, ki ga je pisal dej zaradi omenjenih 7 milj. fr. tedanjemu francoskemu kralju Karolu X. Konzul mu je baje nato odvrnil, da se francoski kralj ne more tako ponižati, da bi dopisoval z alžirskim dejem. Razjarjeni dej je udaril konzula z muholovko iz pavo-vih peres po obrazu in z grdimi besedami žalil francoskega kralja.*) Nato je

*) Poročila o tem zgodovinskem dogodku se ne ujemajo. Po francoskih virih je baje dej udaril konzula takoj z muholovko po obrazu, nakar mu je konzul odvrnil samo: »Seigneur je prie Votre Altesse d' être

prišlo pred Alger francosko brodovje ter odvedlo konzula. Tudi je zahtevala francoska vlada od deja zadoščenje. Ker pa je dej zadoščenje odklonil, je začela francoska mornarica dne 12. junija 1827 z blokado glavnega mesta. Nato je ukazal dej porušiti naselbine francoskih koralnih ribičev pri Bône. Blokada pa je ostala brezuspešna. Zato je sklenila francoska vlada, da nastopi proti deju z vso silo.

Vojna z Alžiirom pa je bila v Franciji skrajno nepopularna. Nekateri ministri (n. pr. Martignac), admirali, parlamen-

svobodno mišljenje. Posledica tega je bila splošna nezadovoljnost in revolucionarno razpoloženje, ki je slednjič povzročilo tudi julijsko revolucijo in s tem padeč kralja. Baš v tem času je bilo to gibanje silno nevarno, kar je bil tudi vzrok, da sta se kralj in Polignac toplo zavzemala za vojno proti Alžiru.

Dne 25. maja 1830 je zapustil vojno luko Toulon admiral Dupérre s 75 vojnimi in transportnimi ladjami, na katerih je bilo 37.500 mož pod poveljstvom generala Bourmonta. Dne 13. junija je pristala ta armada v zalivu Sidi el Ferruch.

Predsednik Doumergue (v sredi) na proslavi v Algeru

tarci in žurnalisti so smatrali to vojno, za katero se je navduševala samo mladina, za nemogočo. Slednjič sta posegla vmes kralj in ministrski predsednik knez Polignac, da bi odvrnila tako pozornost od notranjih zadev. Kralj Karol X. (1824—1830) je bil namreč reakcionar najhujše vrste, ki je skušal zatreti vsako

bien convaincue que je crains Dieu et non les hommes. Je puis affirmer à Votre Altesse que j'ai transmis fidèlement à Son Excellence le ministre du Roi la lettre de Votre Altesse. Son Excellence a répondu par mon entremise suivant les formes usitées, ne da bi deja žalil. (Pogovor se je vršil v arabskem jeziku). Drugi — posebno nemški — viri navajajo, da je tudi konzul občutno žalil deja.

5 ur vzhodno od Algera. Dne 15. junija se je armada izkrcala ter prodirala skoraj brez odpora proti glavnemu mestu. V ravnini nedaleč od Algera se je pridružilo turški milici deja okoli 40.000 Beduinov, ki so dne 19. junija zaman napadli francosko armado. Nato je divizija generala Berthezèna napadla in zavzela sovražni tabor. Medtem je prispelo težko topničarstvo, nakar so Francozi dne 29. junija obkolili »cesarsko trdnjavo«, kamor so se umaknili sovražniki. Dne 4. julija zjutraj so začeli obstreljevati trdnjavo, ki je zletela ob 10. uri v zrak. Nato so Francozi še tesneje obkolili mesto ter se pripravili za napad na citadelo. Medtem pa je že poslal dej svoje odposlance, ki naj bi se pogajali zaradi

predaje mesta. Dogovorili so se, da izroči dej Francozom glavno mesto in deželo. Deju in njegovi rodbini so zajamčili zmagovalci osebno svobodo in posest zasebnega premoženja. Tudi si je smel izbrati poljudno bivališče izven dežele. Turški milici se je priznala francoska zaščita, prebivalcem pa svoboda vere, imetja in trgovine. Naslednjega jutra — dne 5. julija — je zavihrala na citadelo ponosna francoska trikolora. Nato so Francozi spravili turške vojake v Malo Azijo ter odpravili suženjstvo, vse tribute evropskih držav in vse monopole.

Vojna pa s tem še ni bila končana. V poznejših letih je preteklo še mnogo krvi,

posebno v ljutih bojih z Abd el Kadrom. Popis teh dogodkov pa ne spada več v okvir te razprave.

Zgodovina Alžira je polna velikih dogodkov in sprememb. Zlato dobo je doživela dežela v svoji večtisočletni zgodovini dvakrat: v dobi rimskega cesarstva in v dobi francoskega gospodstva. Tako so pokazali Francozi, da so vredni nasledniki velikega rimskega naroda in izvršili ogromno kulturno delo v prid celega človeštva. Zato se tudi mi Slovenci radujemo stoletnice okupacije Alžira in to tem iskrenejše, ker nas družijo najprijateljske prijateljstvo z velikim francoskim narodom.

R. Hichens

Krotilec kač

(Ilustrira Fran Škodlar)

Glušče lajanje šakalov je motilo Renfrevu spanje. Silil se je, da vztraja na svojem taboriščnem ležišču, in je gledal skozi špranje svojega šotora. Njegov sluga Mohamed je bil namreč slabo zagrnil platnena vrata. Ponoči so privezani mezig razbijali po trdih in suhih tleh. V presledkih si čul brezobzirno lomastenje merjasca, ki si je krčlil pot skozi goščave do vode v dolini nasproti tabora. Neuglašeno petje črnih hlapcev je utihnilo: spali so, zaviti preko glave v svoje dželabe.*) Njihove navdušene popevke v spomin na bajne dni, ko so njihove osvajalne trope prišle do granadskih višin, do vznožja večnega snega, je nadomestilo tuljenje zveri, ki vznemirjajo gorovja med Tangerjem in Tetuanom. In Renfrev si je dejal, da ga baš ti šakali motijo v spanju. Še vedno ležeč je potem pomislil, ali bedi tudi Klara pod šotorom poleg njegovega. In če morebiti njene lepe črne oči čujejo, kakšne slike ji mora vzbujati njena domišljija. Tako občutljiva je za vsak šum. Preprost vzklik jo včasih tako razburi, da skliče svojo okolico.

Ali ni očarljivo pomisliti, da leži Klara — ta nežno lepa, slavna Klara, ona, ki jo je slavilo toliko legend in katere nebrzdano ustvarjanje je zabavalo oba sveta — da leži Klara skrita tri korake od njega pod platneno streho? Ali ni očarljiva misel, da se ne imenuje več

Klara, ampak Klara Renfrev. V Londonu, kjer je igrala še pred tednom dni, je pustila celo trumo častilcev. In izredno čudo, da je njegova. Pravico ima stisniti v svojem naročju to odrsko čudo, čigar glas zna biti tako sladek kakor smejanje grlic ali pa tako strašen kakor tuljenje tigra.

V istem trenutku pa mu je postajalo tesno zaradi teh najbolj nenadejanih medenih tednov. Klara, ki se je več ko dve leti izogibala vsakega srečanja z njim, se je nenadoma poročila z njim. Če je bil začuden nad tem London, tudi Renfrev ni to nič manj presenetilo. Lepega večera ga je dala poklicati v svojo ložo med tretjim in četrtem dejanjem temno strastvene drame, v kateri je nastopala. Našel jo je v naslanjaču pri mizi, na kateri je ležalo odprto zadnje izmed pisem, ki jih je bil pisal. Poleg pisma je ležalo bodalce, s katerim je imela izvršiti enega izmed onih junaških zločinov, ki so razširili njen sloves na vse štiri strani vesoljstva.

Lice ji je bilo blede od lepotila in dolga bela obleka jo je pokrivala kakor kako prikazen. Med pogovorom z njim je nezavedno s svojimi drobnimi prsti božala rezilo bodala.

Čim je Renfrev zaprl vrata za seboj, mu je rekla:

— Desmond, pripravila vam bom sedaj večji strah od onega, v katerem bo skoro zatrepetala dvorana.

*) Vrsta marokanskih plaščev,

— Kako? je odvrnil in pogledal njeno roko in bodalo.

— To rezilo ne bo igralo nobene vloge, je povzela smehljaje.

Nato po kratkem premoru:

— Poročim se z vami.

Renfrev je res bolj prebledel, kakor je bila ona sama.

— O, vidite, je vzkliknila, vi bledite.

— Ne, ne, je mrmral. Toda... toda... ali smem verjeti?

— Tvoja žena bom, kadar hočeš, že jutri, ako se znaš izogniti formalnostim.

— O, Klara!

Nenadno je vstala.

— Odvedi me od tod, je rekla, odstrani me daleč od tega vrvenja in tega hrupa. Pelji me v skrit kraj, kamor hočeš, samo da je zapuščen in nepoznan. Čutim potrebo, da bi bila pod zvezdnatim svodom, sredi ljudi, ki ne vedo ničesar o meni niti o lažeh mojega talenta. O, kako rada bi igrala nocoj pred divjaki, ki niso še nikoli ničesar slišali o meni...

— Zastor! se je zaslišal glas na hodniku.

Klara je zgrabila bodalce.

— No, je vprašala, hočeš?

— Da, da, je odgovoril Renfrev s priđušenim glasom.

In ob tej uri, da, sedaj lajajo šakali okrog njega in Klara je zares tu, prav blizu njega spi v varstvu straže Maročanov, pod zvezdami Maroka.

Znova je Renfrev občudoval čudna naključja v življenju. Potem pa mu je misel, ta nočna sanja, vzvalovala žile, vstal je tiho, se oblekel in dvignil platnene duri. Noč je bila vlažna in hladna. Na nebu je mrgolelo lesketajočih lučic. Vrsta privezanih mul je bila videti liki temna ograja, v katere varstvu je stala gruča šotorov. Ogenj, ki so ga kurili v jami, je plapolal in se rdečil v daljavi. V trenutku, ko je stopil Renfrev na plano, je zbežal skokoma velik, mršav pes v grmovje, ki je pokrivalo gričevje.

Renfrev je obstal nepremičen. Bil je golglav in veter se je jel poigravati z njegovimi lasmi. Njegove oči so se zapile v mali platneni stožec, ki je varoval Klaro. Lunin krajec, zastrt z oblaki, je metal nanj medlo svetlobo.

Splazil se je tik do šotora in prisluhnil, da bi ujel lahno Klarino dihanje. Toda slišal ni ničesar. Morda bedi.

— Klara, je poklical poltiho.

Nobenega odgovora. Presenečen je Renfrev pogledal po malem taborišču. Šele tedaj je opazil odsotnost dveh Arabcev, ki sta stala, preden je bil odšel spat, poleg njegovega šotora, nalik nepremičnim kipom.

Bila sta vojaka, poslana iz najbližje vasi, da bi ponoči stražila tabor pred tatovi. Kam sta odšla? Renfrev je obhodel šotore v nadi, da ju najde ležeča pri ognju, kjer si baš zvijata cigarete ali igrata karte. Toda nikjer jih ni bilo najti. Vrnil se je in obstal pred Klarinim šotorom kot njen novo došli stražar. Črna potepuha sta izginila, ne da bi se brigala za varnost tega dragulja, ki ga je oboževal ves civilizirani svet.

Srce mu je prekipovalo od strahu.

Skušal je prebosti z očmi neprodorno platno, ki ga je ločilo od nje. Komaj pred dvema urama jo je še stiskal v svojem naročju in kljub temu mu je bilo, kakor da so minula že stoletja od onega časa. Začel si je domišljati vse dozdevne muke, ki so lastne zaljubljenecem. Če je Klara obdana s čarobno močjo in je izginila v zrak, ne da bi zapustila sledove! Morda je zablodila že daleč v temo in samoto te tako čudpo zapuščene dežele. Renfrevu se je v hipu zazdel ta beg izvršeno dejstvo.

Ko je bil že na skrajnem vrhu svojega umišljenega obupa, je nenadoma iztegnil roko, dvignil platno, ki je zapiralo vrata Klarinega šotora in vstopil po prstih. Že je čutil sladko presenečenje, ki ga bo doživel ob pogledu na njeno telo, nalahno iztegnjeno v temačnem šotoru.

Sklonil se je naprej v bojazni, ki se je kmalu izpremenila v osuplost. Resnega, bledega obraza, ki so ga toli željno iskale njegove oči, ni bilo tu.

Šotor je bil prazen.

Renfrev je obstal za trenutek kakor prikovan, roka se je krčevito oprijela platnene stene. Za nekaj hipov so mu zastale vse misli. Nato pa so misli završale s silo odklenjene doge in v trenutku je pretehtal dvajset možnosti.

Najprej je mislil zbuditi tabor in organizirati takojšnje iskanje. V hipu nato pa se je spomnil obeh odsotnih vojakov. Klara izginila... vojakov nikjer! Ob misli na to dvojce je pobledele in zatrepetal.

Ni zbudil tabora.

Celo zahvalil je Boga, da vsi ljudje spe. Odsel je tiho iz šotora, se orientiral in poiskal izhod iz taborišča tako neslišno, da ni bil več podoben živemu bitju. Zemlja ob vodi je bila mehka liki goba. Zrak je bil nasičen z vonjem gostih grmičev mirte in Renfrev se je plazil hitro skozi nje. Slišal je ostro dihanje divje zveri in čopotanje njenih nog po blatu. Ti glasovi so nosili s seboj svarilo pred nevarnostjo v zasedi.

Noč, divja pokrajina, sirovi ljudje, krvoločna zverjad in njegova lepa Klara sama sredi vsega tega — morda v njegovi bližini, pa vendar skrita v neprodorni kopreni teme.

Videl jo je, kako omaguje, se brani, kliče na pomoč. Gledal jo je tiho, mrtvo in zamrazilo ga je po vsem životu.

Na tej strani ne more biti. Obupno je zamahnil in se vrnil. Na desni, na levi, pred njim nizki in okrogli griči, pokriti z gostim zelenjem palm in grmovja, ki so bili v noči podobni težkemu plašču iz črnega baržuna. Na najvišjem je ležala vas domačinov, ki je bila poslala vojaka. Iz vasi je prihajalo nepretrgoma pasje lajanje. Renfrev je pomislil, da bi mogli odvesti Klara ti divjaki in naglo jo je udaril v smeri glasnega in ostrega lajanja.

Hodil je najprej tipaje v temi med palmami. Ko se je povzpел višje, je dospel na ravnico pod lunine žarke in njena srebrna svetloba ga je vsega objela.

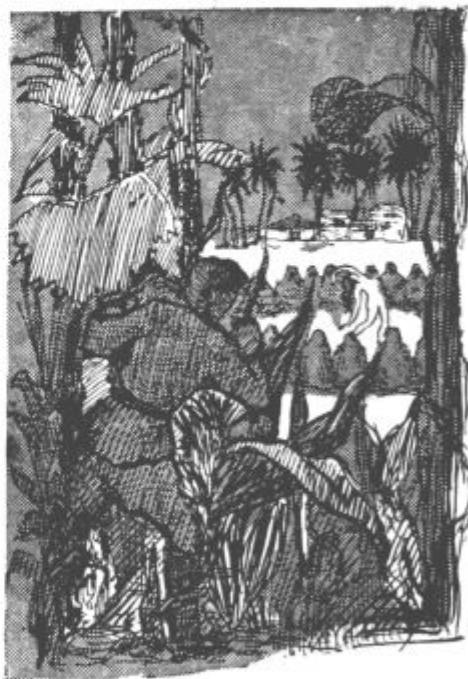
Pred divjaki

Tabora ni bilo več videti. Veter mu je pihal z večjo silo nasproti, toda bil je toplejši. Ali ga čuti tudi Klara? Vidi li tudi luno? Psi so bili sedaj že čisto blizu. Vas mora biti baš za veliko skupino drev-
ves.

Renfrev se je pognal naprej in se od-
dahnul.

Za tem drevjem je bila res majhna jasa. Na eni strani skupina dreves, kjer se je skrila Renfrev, na drugi strani maroška vas, majhna kopica nizkih bajt s položnimi, grdimi in raztrganimi strehami.

Luna, ki je svetila na jaso, je kazala kakor ob belem dnevu zbor ljudi, sedečih v širokem kolobarju. Videti so bili visoke rasti, toda ohlapna oblačila, ki so jih imeli na sebi, so povsem skrivala njihove postave. Tudi njihovih obrazov nisi mogel razločevati pod velikimi oglavnici. Sedeli so popolnoma nepremično. Nič bolj se niso gibali kakor otrpli obrisi palm, ki so se, posejane med kočami, odražale v temni noči. Vendar pa si na njih opazil oni vznemirljivi izraz stvari, za katere veš, da so žive pa vendar negibne.

Sredi njihovega kroga je stala postava, osvetljena od lune, ki bi jo lahko smatral za prikazen: tako je bila drobna, tako bled je bil njen obraz, tako nenavadne so bile njene kretnje.

Bila je ženska: njeni dolgi, črni lasje so padali na ramena in zasenčevali njen obraz, ki je dobil, izrezan od lune iz globoke nočne temine, spektralno podobo. Oči so se ji svetile. Prikazen je iztezala dolge, vitke roke v valovite geste in nje-

no telo se je gibalo ritmično kakor ob zvoku godbe. Z njenih ustnic se je zlivalo lahno petje v harmoničnih glasovih, ki jih ni dušil divji lajež okolice.

Ta pojoča prikazen je bila Klara.

Molčeci Maročani so jo požirali z očmi in baš zanje je prednašala eno onih lepih pesmi malone prvič, ker jo je bila deklamirala šele enkrat pri popoldanski predstavi pred kraljem in kraljico v Londonu.

Ob tem prizoru se je Renfrev domislil male, soparne lože, kjer mu je bila Klara rekla: Hočem se poročiti z vami. Znova je slišal njen strastni vzklik: Kako rada bi igrala eno noč pred divjaki.

Trdi ljudje te maroške pokrajine niso pravi divjaki, pač pa so sirovi, napol divji in neukročeni. In te moške so očarale ustnice, ki so deklamirale v Londonu, Parizu, na Dunaju in v New Yorku, toda nikoli še pred takim občinstvom.

Pesnitev je pripovedovala o dejanjih krotilca kač, kako govori svojim kačam in radovedni množici. Govorila je o njegovem begu v pustinjo, o skrivnostnem zaklinjanju, o njegovi mogočnosti, ki dela čudeže; ne očara samo kač, ki gomazijo po skalovju in gozdovih, temveč tudi može, male otroke in žene: on zna dati človeško obliko slamnatemu pajaku, po svoji volji ga pusti plesati, se vrteti, delati kroge in oblike kakor plesni učitelj. V tem komadu sta mogla izredni Klarin čar in njena kačja postava najti svobodni izraz.

Vlogo krotilca kač je igrala kot bitje, ki je postalo zaradi nujnega življenja med kačami prav tako, kakršne so one, valovito, fantastično, skoro izmišljeno; otrplo, besno, včasih liki pestro zametasto klobko, včasih liki drog iz kaljenega jekla, ki ima namestu sline strup, sikanje v obliki petja. Njegove zanosne kretnje, poželenje po denarju, goreča prošnja k Mohamedu, ki jo mrmra s svojimi ustnicami in pri tem išče med umišljeno množico najbogatejšega moža ali najradovednejšo žensko; njegovo nepremičnost liki mrtvo truplo, njegovo privajeno domačnost z nevarnimi jetnicami, njegov zapovedujoči pogled, kadar se ena izmed njih kaže razburjeno in uporno, njegovo ljubosumno nadzorstvo nad zaprtimi škatlami — vsak gib, vsak odtenek osebnosti, vse to je Klara podajala z genialno točnostjo. Če si jo gledal, si videl, kako se kače vzpenjajo okrog krotilca. Končno se ti je odprla pred očmi neizmerna pustinja, ki proži roke, da

sprejme svoje dete. Nekd princ, ki je poznal Vzhod, je bil dejal Klari:

— Miss Simons, gotovo ste živeli sredi krotilcev kač. Nedvomno ste jih dolgo proučevali.

— Še nikoli jih nisem videla.

In danes je ob njenih kretnjah zastajala sapa celo onim, ki so v svojih belih, kvadratastih kočah že tolikokrat videli kačji ples. Sedeli so tu prikovani v luninem svitu nalik duhovom, čepečim na prašnih tleh. Ti so Klari zadostovali, da se razživi. Zanje je trosila zaklade svojega talenta, zanje je razpustila po svojih ramenih bujne lase. Prisotnost svetske in okorele publike oslabi na polovico značaje, ki se upirajo vsakdanjostim. Renfrev je pogosto slišal Klaro, kako brije norce iz smehljajočih se in zadovoljnih Londončanov, ki so polnili gledišče. S tenkočutnim bistroumjem je čutila, kako zavira bližina teh upornežev izživljanje umetnice. V tem trenutku ni niti pomislila, da bi se norčevala iz teh bitij, zbranih okrog nje sredi noči. Buljili so vanjo z onim pozornim začudenjem, ki ga izražajo otroci, ko poslušajo pravljico; tako so ji dajali največje priznanje. Prizor je bil sila zanimiv in kakor nalašč, da Renfrevu zadene v živo. Gledal je prizor z mešanim občutkom, da živi in sanja obenem. V Klari je videl znamenje resničnosti — luna in Arabci so pričali, da sanja. Takrat pa se je v hipu zganila ena izmed nepremičnih postav, vstala je in slišalo se je, kako se družijo s Klarinim glasom ostra in fina melodija, ki prodira daleč v noč. Psi so nehali lajati in slišal si samo še glas, ki je govoril o bivališču kačjega čarovnika sredi pustinje, in žvrgolenje, ki se je precejalo skozi odprtine piščali pod črnimi prsti Arabca in plavalo v noč. Potem je Klara prenehala. Piščal je nadaljevala nekaj taktov, kakor spremljava, ki zaključijo pesem in se hipoma ustavi pri kaki noti, tako da zapusti modernim ušesom vtis poloma. Trenutek še je ostala Klara nepremična sredi svoje okolice, nato sta ji omahnili roki kakor mrtvi. Arabci so se razmaknili, odšla je sredi njih in vse njihove spačene sence so vstajale za njo in ji jele slediti.

Čim je prišla do meje med lučjo in temo, je Renfrev planil in jo zgrabil za roko. Ustavila se je, ne da bi pokazala presenečenje in ga pogledala:

— Kaj, ti si, Desmond! Mislila sem, da spiš.

— Medtem ko ti čuješ? Razburila si me...

— Nisem mogla spati. Kako imaš mrzlo roko!

Renfrev jo je izpustil. Arabci so se, ogromne sence, zbrali okrog njiju.

— Vidiš, je razlagala Klara, moji gledalci me spremljajo do vrat gledališča.

Oči so se ji še vedno svetile od vneme.

— In kakšno lepo občinstvo! je dodala... In orkester, kaj? Bil je najmanj za vse londonske gosli!

— Vrniva se v tabor, Klara!

— Vsekakor.

Položil je svojo roko v njeno in šla sta v luninem svitu po hribu navzdol. Dve senci sta se ločili od molčeče skupine in sta jima bosi sledili po gosti travi. Bila sta vojaka. Klara se je ozrla in ju opazila.

— Jutri moram dati, je rekla možu, dobro pest drobiža tema vrlima možema.

Prišla sta do tabora in sedla na zložljiva stola pred Klarinim šotorom. Vojaka sta ostala poleg njiju in ju pozorno motrila. Klara si je nataknila črno ruto na glavo in s svojimi velikimi, otožnimi očmi mračno gledala Renfreva. Videti je bila utrujena kakor dostikrat po dolgi in težki vlogi. Renfrevu se je zdelo čudovitejša kakor kdaj koli. Komaj je mogel verjeti, da je ta žena njegova.

— No, je rekel, ali si videla občinstvo divjakov?

— Da.

— Ti je bilo všeč?

— Misliš, da sem jim bila všeč? Rada bi vedela ali je bil med njimi kak krotilec kač. Ko sem prišla do molitve k Mohamedu, sem mislila, da me bodo morda ubili. Ob tej priliki sem govorila molitev mnogo bolje, nego bi jo bila v Londonu.

— Gotovo ni Arabca, ki bi znal bolje čarati kače kakor ti.

— Upam. Poskusila bom morda v Tetuanu. Lahko noč, Desmond.

Izginila je v svoj šotor. Zdelo se mu je, da je izhlapela kakor Sara Bernhardtova v četrtem dejanju Toske.

Naslednjega dne so dospeli do gore v smeri proti Tetuanu. Odšli so ob zori. Klarine oči so bile še težke. Stopila je zaspana iz šotora, da bi sedla na konja, in Renfrev jo je prijel za roko. Čutil je, da je mrzla. Boječe je uprl svoj pogled vanjo.

— Si bolna?

— Ne, Desmond.

Posadil jo je v sedlo.

— Ali nisi spala?

Pogledala ga je s sedla in prijela za vojke:

— Na nesrečo, da, je odvrnila.

Preden je Renfrev utegnil pokazati svoje začudenje nad tem nenadejanim odgovorom, je vzpodbodila konja in odvršala. Dirjala je v smeri belega knežjega dvorca vrh hriba, ki so ga začeli zlatiti prvi solnčni žarki. Skočil je v sedlo in ji sledil.

Pot, po kateri so krenili, je bila ozka in se je vila med divjim grmičevjem in oljkami vedno navzgor. Klara se ni ozrla in Renfrev ni mogel jahati poleg nje. Gledal je njeno drobno in vitko postavbo, ki je valovila lahno v skladju z guganjem konja, ki se je z energijo divje mačke vzpenjal po skalnati stezi.

Pred njo je jahal njen posebni sluga Mohamed na veliki sivi muli in kakor trot neprestano brenčal.

Ponovno je Renfrev ogovoril Klaro, toda ona ga ni marala slišati. Vdal se je in čakal z vprašanji, kako je spala, dokler ne pridejo na ravnico, kjer so se namenili ustaviti za kratek odmor. Za zdaj je bilo bolje posvetiti pažnjo konju in nevarni poti.

Solnce je stalo že visoko na nebu, ko je dal Mohamed znamenje za oddih sredi soteske, kjer je raslo robidovje v izobilju in pokrivalo v gostim grmičevjem skalovje; v grmovju, posejanem z rumenimi in belemi cveti, je gneznilo na tisoče ptičev.

Renfrev je pomagal Klari stopiti s konja, a spremstvo je s taborom nadaljevalo pot proti Tetuanu. Klara je legla na pestro preprogo v senco ogromnega belega solnčnika, ki so ga zasadili v zemljo na tratici, ki je ostala prazna sredi te bogate vegetacije. Renfrev je

počepnil k njenim nogam in zapalil pipo. Mohamed, tolmač in eden izmed nosačev so sedli nekoliko v stran pod drevo in se spravili h kvartanju. Klara se je hladila z veliko špansko pahljačo, na kateri so se znašle najbolj kričeče barve. Videti je bila še bolj utrujena. Hoja mul je kmalu utihnila v daljavi in nastala je tišina, ki so jo motile samo muhe s svojim brenčanjem.

— Klara, ali ni ta pot prenaporna zate? je vprašal Renfrev.

— Ne, je odvrnila. V Londonu lahko deklamiram šest ur skupaj. Tu pač lahko vztrajam šest ur na konju.

— Toda videti si utrujena.

— Ker sem, kakor sem ti že rekla, preveč spala zadnjo noč.

— Kaj hočeš reči?

Pretegnila se je na preprogi z ljubko lahkoto žene, ki je privadila svoje telo, da se izpreminja pred očmi publike v vse položaje strasti in lenosti. Potem si je podprla obraz z rokami.

— Ko sem se vrnila v temni šotor, Desmond, sem zaspala, in ne da bi vedela zakaj, sem si umišljala, da še vedno čujem. Zdelo se mi je, da še vedno slišim lajež šakalov in stopicanje mezgov. Toda v resnici sem spala.

(Dalje)

== „In vendar se vrti!“ ==

Te dni so na Dunaju ponovili znameniti Foucaultov poskus z nihalom, s katerim je slavni francoski učenjak l. 1852.

ki ga je prvi osvojil Galileo Galilei, od Svete inkvizicije v Rimu obsojeno in prekleto, kot »prismojen absurden in krivo-

prvikrat strogo znanstveno dokazal, da se naša zemlja res suče okrog svoje osi. Pred dobrimi 300 leti je bilo to naziranje,

verski nauk«. Danes se nam vidi samo po sebi umevno in niti ne zahtevamo več dokazov zanj.

Navzlic temu pa je omenjeni dokazilni poskus z nihalom, ki so ga prvokrat napravili v pariškem »Pantheonu« in sedaj na Dunaju, nenavadno zanimiv in se človeka globoko dojmi.

Poskus temelji na pojavu, da nihalo (n. pr. na daljši vrvi obošana utež) naha zaradi vztrajnosti vedno v eni in isti smeri, prav za prav v isti ravnini, ne glede na to, kako in kam se premika dotična točka, kjer je nihalo obošeno. Svojo nihavno ravnino ohrani zaradi tega tudi napram gibanju in vrtenju zemeljske oble. Ako bi takšno nihalo obesili nekje na severnem ali južnem tečaju, potem bi — enkrat pognano — nemoteno nihalo v svoji začetni ravnini, medtem ko bi se zemlja pod njim z opazovalci vred vrtela od zapada proti vzhodu. Nam opazovalcem bi se kajpada videlo, kakor da nihalo nenehoma menja svojo nihavno ravnino napram okolišnjim predmetom, to se pravi napram zemlji, in da se njega nihalna ravnina natanko v 24 urah zavrti okoli in okoli. V resnici pa se seveda v tem času samo zemlja zavrti enkrat okrog svoje osi. Poskus je seve moči napraviti tudi v kakem drugem kraju

severno ali južno od ekvatorja, ako se upošteva lega dotičnega kraja na zemeljski obli. V vseh krajih enake zemeljske širine se pokaže isti rezultat. Glavni pogoj za natančnost poskusa je, da ima nihalo veliko vztrajnost, kar se doseže s tem, da ima utež čim večjo gmoto in da je obošana na kar moči dolgi vrvi.

Pri poskusu, ki so ga napravili na Dunaju, so uporabljali nihalo iz 50 kg težke krogle, viseče na 42 m dolgi, na stropu pritrjeni žici. Eksperiment je uspel na najpopolneši način in ga bodo v bodoče, tako da bo dostopen občinstvu, še večkrat ponovili v dunajskem Prirodno zgodovinskem muzeju.

Tako se bodo ljudje lahko na lastne oči prepričali (čeprav se to danes nikomur več ne zdi potrebno) o pravilnosti Kopernikovega in Galilejevega nauka, da zemlja ni središče, okrog katerega se suče ves svet, marveč, da je samo planet, ki se kakor še nebroj drugih večjih in manjših suče okrog solca; nauk, ki ga je cerkev nekoč pobijala z vso močjo in vsakršnimi sredstvi, gluha in slepa za vse dokaze, ki jih je zavračala samo z najostrejšimi metodami inkvizicije.

J. F. Milaček

==== Lov na pumo ====

Znano je, da je jagvar najopasnejša roparska zver Južne Amerike, vendar pa se bolj bojijo pume navzlic njeni strahopetnosti. Ta roparica živi povsod od severne Venezuele do južne Patagonije, prav tako v razdrapanih predelih mogočnih And kakor v prostranih ravninah notranje Brazilije, najdejo pa tudi v nevarnih močvirjih ozemlja Uberave in Velikega Čaka.

Puma je čisto večja od jagvarja in zastavnejša po životu ter doseže do tri metre dolžine. Različne vrste te živali, ki jo poznamo pod imeni gorske pume, srebrnega leva in čakopume, nam kažejo sivorjavo, rdečkasto sivo ali temorjavo barvo, ki lovčevemu očesu lažje uide nego pestropisanj jagvar. Gorje pa živinorejcu, katerega črede je dosegla puma! Nikoli ji nareč ni dovolj samo ena žrtev, ki bi ji potolažila lakoto; običajno podavi štiri do pet goved. Njena strast po topli, žehteči krvi se zdi nenasitna. Često sem naštel zjutraj dvajset in več ovac, ki jih je zverina podavila v eni sami

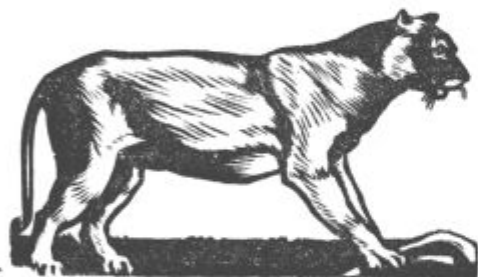
noči. Z zlomljenim tilnikom, z izsesano krvjo so ležale živali na tleh; nekatere so bile samo natrgane in so morale polagoma izkrvaveti.

Indijanci v severnem predelu Amazonke love jagvarja in pumo kakor vso drugo divjačino s »cerbatano«, strašno pihalnico. Na dvajset do trideset korakov se približajo na napad pripravljenu jagvarju, da lahko izstrelijo vanj iz 1 m 80 cm do 2 m dolge pihalnice jedva 2 cm dolgo konico. Čim je zver s tem neznatnim izstrelkom samo opraskana, pade, kakor od strele zadeta, mrtva na zemljo. Sloviti »curare« strup, ki ga uporabljajo za ta lov, ima posebno svojstvo, da napravlja meso usmrčene zveri užitno brez posledic. (Glej članek »Smrtonosni strupi Indijancev« — Žis, knjiga 7, str. 307.)

S psi preganjajo pumo v severni Argentini, v provincah San Luis, Entre Rios, Salta itd. Čeprav nudi ta način lova mnogo razburjenja, moram priznati, da mi je bil vedno zopern. Če se najdejo zjutraj sledovi blizu corrala,

pripravijo šest do deset psov, ki pa morajo pripadati vsi eni pasmi. Na vrvici vodijo pse do bližnjega gozda, kjer jih odno. Pogon se začne!

Divje se zakade vsi za »iskalcem«. Kmalu izbruhne besno lajanje, znak, da je puma pripravljena. Od vseh strani se psi zapode proti roparski zver, in sicer vsi naenkrat. Vendar gorje psu, ki ga zadene ali tudi samo poboža šapa pume! Tako napadajo zverino dve uri zaporedoma. Končno se puma utrudi, vendar pa je še vedno opasen nasprotnik. Že leži na tleh nekaj mrtvih psov. Bojevitost pume se je medtem že ugnala. Zverina krvavi iz mnogih ran. A vedno iznova, kakor na dano znamenje, jo napadajo psi. Slednjič se enemu izmed njih posreči, da popade zver za tilnik. Zdaj se stopnjuje besnost pume, ki pozabi na sleherno opasnost. Baš na to so čakali psi. Na mah pride do skupnega napada in v najkrajšem

(Lesorez slikarja E. Justina)

času se valja po tleh klopčič. Besno pihanje, srdito lajanje naznanja, da je napočil odločilni boj med dednima sovražnikoma, ki pa ne bo trajal dolgo. Naposled leži davilka brezgibno na tleh z nešteti ranami — toda tudi psi so dobili svoj delež: skoro noben ni odnesel zdrave kože; vse krvavi in žehti, borba je bila trda.

Na jugu Argentine, v ravninah Osrednje Pampe in Patagonije se lovi divjačina tudi z »bolami«. Trije kakih 50 cm dolgi jermeni, obteženi s kamnito ali železno kroglo, veliko kakor srednja pest, se na drugem koncu trdnega zvežejo med sabo. Medtem ko leži ena izmed krogel v desnici ali poleg nje, se vihte ostali dve z jermenom v krog nad glavo ali pa ob strani. Psi izsledijo pumo in jo priženejo bliže. Tehuelhe-Indijanec dirja na malem konju v ostrem galopu proti žrtvi in jo parkrat obkroži. Potem, ko ji je prišel blizu, spusti tretjo kroglo iz roke. Kro-

gla sfrči kakor puščica proti zver, se ovije okoli prsi, vratu in nog in vrže besno zverino ob tla. Zavozljana v jermene si ne more pomagati in obleži na zemlji. Nobena kost ni poškodovana, in baš to je tista velika umetnost, v kateri tiči skrivnost »bole«. Kolika večšina je potrebna za ročnost v tem metu priča dejstvo, da je malo lovcev, ki se razumejo nanjo.

Neprimerno napetejši je lov na pumo z golim nožem. Ta običaj je doma na jugu Čile. Južno Puerto Varasa leži farma nekega Švicarja, ki me je nekoč povabil na takšen lov. Bilo je spomladi, ko ločijo mlade teličke od krave in jih oddelijo v samostojne staje. V takšno stajo je vpadla mogočna puma in je v dveh dneh raztrgala enajst goved. Peoni (hlapci) so sklenili, da je treba roparico kaznovati še pred novim dnevom. Izkustvo uči, da začenja puma moriti ponoči med 10. in 11. uro. Bilo je mesečno vreme, mirno, milo.

Že ob sedmih zvečer smo se zbrali v mali oskrbnikovi koči za živino — v »chozi«. — Z gostiteljem sva bila oborožena s karabinkami. Čilci pa so imeli pripravljene samo široke, 30 do 40 cm dolge nože ali »facone«. Med osmimi peoni je moral odločiti žreb. Za srečnega je veljal tisti, ki mu bo dano izvršiti maščevanje in ubiti pumo. Žreb je padel na enega izmed najstarejših, na hlapca, ki mu je bilo že 60 let. Mož je imel že vse sive lase. Starec se je muzal in nisem se mogel ubraniti vtisa, da si je pri žrebanju s kockami pomagal z goljufijo.

Začele so se priprave. V corralu so privezali tri teleta k močnim kolom, in sicer v razmaku 10 do 15 korakov. Živali so bile z glavami obrnjene proti gozdu. Zavzeli smo svoja mesta v polkrogu na nasprotni strani. Stari hlapec, ki je bil oborožen samo z nožem, pa si je bil ovil roko že z močnim, dolgodlakim ovčjim kožuhom. Potem je šel in se je namestil pod skednjem za slamo.

Globoka tišina vsenaokoli. S šepetajočim glasom mi je pripovedoval eden izmed peonov lovske zgodbe iz svoje mladosti, slikal mi je doživljanje v razdrapanih in divjih Kordiljerah s preprostimi besedami brez navlake, a tako predstavotvorno, da bi ga bil lahko poslušal še ure in ure. Pri tem sem tudi slišal, kako strahopetna in zviščna je puma — stvar, o kateri sem se še pozneje imel čisto prišlo prepri-

čati. Kadar ima puma mladiča, je tudi človeku zelo opasna.

Bilo je okrog desetih zvečer. Teleta so blejala kakor bi prosila milosti, jela so se trgati z vrvi — slutila so pač bližino zverine, ki davi svoje žrtve. Na mah je presekalo zrak nekakšno pihanje. Obupno blejanje teličkov se je stopnjevalo in kakor bi bila vzrastla iz tal, je stala pred nami puma, samo tri do štiri metre oddaljena od poživjanih in ob tla bijočih teličkov. En skok — in revše je bilo pogodeno do smrti. Slišati je bilo, kako so se strle kosti, kako se je raztrgala koža in meso.

Tedajci se je počasi približal starec z levico, ovito v ovčji kožuh. Stopil je tik do zverine. V njegovi desnici se je grozeče zabliškala noževa ostrina. Z nogami je brcal v pumino prst in kamenčke. Pihanje in škripanje — puma noče, da jo kdo moti pri obiranju plena! Ampak tudi popustiti noče in to je zanjo usodno. Zibajoč se v bokih za-

grabi peon vdrugič kamenja in ga meče proti razburjeni zverji. Pihanje postane glasnejše, mačja zver obrne ušesa nazaj in se potuhne za skok. Še enkrat jo zdraži starec s kamenjem. Pretresljivo tulenje, davička se vrže na svojo novo žrtev.

Levico z zaščitno ovčjo kožo moleč naprej, ujame peon naskakajočo zver, nož v rokah Čilenca tako strašno orožje, se zarije v trebušno votlino besneče zveri. En razporek naprej in puma obvisi s prednjimi šapami zarita v ovčjo kožo, docela razparana na rokah neustrašnega lovca. Nepogrešljivi drugi sunek pogodi s širokim nožem srce roparske zveri. Kratko, zagrljeno hrkanje — v pol minuti je vse končano.

Brez sledu najmanjšega razburjenja se je starec mirno dvignil, obrisal svoje zvesto rezilo v sivem kožuhu pume in rekel: »Vamos« — pojdemo.

Osamosvojitve indske žene

Vprašanje soli, »nesodelovanje«, nastanek ali prerod narodnega obrta so vsekakor važne reči za Indijo. Toda velikega pomena za bodočnost plemena je nedavno sprejeta določba zakonodajne skupščine, ki odlaša dekliške zakone do postavnega 14. leta. A koliko starokopitnih mohamedanov in drugoverških Indov se še ne more sprjazniti z mislijo, da 6 do 12 letna deklica pač ni še zrela za sedmi zakrament. Izobraženci so sicer že davno sprevdeli, da so take mladoletne ženitve družabno zlo in človeška sramota. Stranka Brahmo-Samaj, ustanovljena leta 1830. za versko preosnovo, je neprestano delovala na odpravo te šege. Enako se je bojevala za osamosvojitvo ženstva ter pobijala predsodke, po katerih so vdove — včasih še mlečnozobe podraslice — zapadale v neizrekljivo gmotno in naravno bedo. Vendar od sile težko je vzgibati množice proti stoletnim izročilom, potvorenim z nevednostjo in vražami! 50 let propagande, naporov in borbe je bilo treba, da se je večina indskih voditeljev dala prepričati in zahtevala ta propis — ki ga je vlada imela že davno v miznici, a ga ni mela vrniti prerano.

Na zapadu se širi mnenje, da je proglasitev novega zakona o mladoletnih zakonih povzročila Američanka, m. ss Katherine Mayo s knjigo »Mother India«, pa menda ni tako. Poročilo potovalke, ki je prebila samo nekaj mesecev v Indiji, je izzvalo srd in nejevoljo pri mnogih Indih. Eden njih, Lappa Rai, je na to debelo knjigo odgovoril še z debelejšo: »Unhappy India«, dolžeč gospico Mayo pristranosti, slabih namenov, posploševanja. Branila se je, napadli so jo še drugi Indijci. Iz teh prepitrov je razvidno vsaj to, da prosvetljeni domačini obsojajo jadni položaj vdovic, torej prezgodne zakone.

Ako je bila v vedski Indiji žena v časteh, se mora v zadnjih šest do osem sto let njen položaj šteti za klavrn, osobito pri višjih slojih, kjer je bilo ženstvo zaprto v posebnih oddelkih, nazvanih »ženana«, to pa brez vsake naobrazbe, svobode in strežbe.

Prvo zdravniško pomoč je omogočila namestnica kraljice, lady Dufferin, leta 1885. Dotlej ni še nikoli zdravnik stopil v indsko stanovanje. Šest let kasneje pa je poslovalo 65 bolnic in dispenserjev za ženske. Zbor zdravnic in bolničark je lečil že 2,474,979 žen in otrok,

od teh 42.000 na domu. Hkrati so se razvijala vzgojišča: javne šole in ženske šole. Ta pokret, imenovan v Indiji »differinstvo«, pomeni pričetek ženske osvoboditve, ki se danes zaključuje.

Še vedno tudi poprej Indija ni bila čisto brez izobraženih žensk. Redke so bile, vendar se omenjajo dve, tri, ki so se odrekle svoji kasti, pretrgale vezi s sorodniki, si nakopale prezir indske druž-

»pundita« ali učena Ramabai, ki je napisala lepo knjigo o indski ženi višjih slojev. Ramabai je bila hči indskega učenjaka, ki je proti običajem odgojil svoja dekleta z veliko pažnjo: Možak je moral biti pravcati izvirnež, kajti storil je fakisto s svojo ženko, ki jo je vzel jako mlado. Trdil je, da ima dušo, čeprav je ženska! V njegovem mestecu so ga šteli za prismo. Zategadelj se je nastanil v gozdu, kamor je prišla

Štirje »zakoni«, kojih skupna starost znaša samo 42 let (Levo: osemletna deklica in šestnajstletni ženin. Desno: štiriletna deklica in štirinajstletni ženin)

be, da so mogle študirati v tujini. Prva študentka, ki je prišla čez morje, je bila srčkana 18 letnica, Anandibai Joshee, ki se je s privolitvijo svojega moža, prosvetljenega brahmana, učila zdravilstva v Philadelphiji. Čez 4 leta se je vrnila, da bi prevzela vodstvo neke bolnice. Ali sprememba podnebja ji je izpodkopalila zdravje in malo dni po svojem povratku je izdihnila, mrmraje: »Napravila sem, kolikor sem mogla!«

Nekoliko ob istem času je odrinila v Anglijo ter se vpisala na ženski kolegij v Cheltenhamu kot slušateljica sociologije in profesorica sanskerta ena najzanimivejših oseb v sodobni Indiji:

majhna naselbina za njim. Po očetovi smrti je živela v Calcutti in v javnih nastopih govorila za žensko izobrazbo. Kot vdova je nadaljevala svojo propagando v Bombayju. Na mednarodnem kongresu v Philadelphiji (1887) je osupila svet z oklicem na vse ženstvo po svetu, to pa v prid 650.000 indskih vdovic od 6 do 19 let, ki so zaničevane zivotarje. Svoje apostolstvo je nadaljevala do smrti 1923.

Parsi niso nikdar zapirali svojega ženstva. Pokristjanjena družina Sorabži n. pr. je imela hčer Kornelijo, profesorico na vseučilšču v Bombayju. Da bi mogla neposredno vplivati na rojakinje,

se je podoktorila v Oxfordu in postala pravna zastopnica žen, ki smejo po indskih in mohamedanskih postavah imeti svojo lastnino. Kot taka je prihajala v zenane. L. 1908 je objavila prikupno knjigo o novih primerih in novih težavah ženskega življenja: *Love and life behind the purdah* (Ljubezen in življenje za zastorom).

Za temi pionirkami ženske oprostitev vstajajo druge, številne. V nekih pokrajinah imajo politična prava in se morejo voliti v občinske odbore ter celo v zakonodajno skupščino. V Bombayu je več višjih uradnic. »Društvo indskih žen« (4000 članic) se močno otepa za enakopravnost z moškimi in za odpravo detinskih ženitev. Za l. 1931. pripravlja ženski shod za vso Azijo, ki se bo vršil v Lahoru. Azijke se ne poznajo med seboj, tu naj se odpomore temu nedostatku, tu naj doženejo, kaj je dobrega v njihovih starih navadah in kaj naj si usvoje iz inozemstva. *M. H.*

Ahimsa

V indščini pomeni to: nesodelovanje, nesila, pasivna rezistenca. Kakor veste, je a h i m s a Gandhijevo orožje. Dolgo je Gandhi proučeval zapadne politične metode in človeški značaj, posebno iztočni, ter odkril povsem novo metodo političnega dela. To je nekakšna »stavka prekrizanih rok«, povsem negativna slaba volja, pri kateri ničesar ne storiš v prid onim, ki jih šteješ za trinoge, nikoli pa ne preideš v napad. Ne meniš se za svojega gospodarja, naj se zgodi karkoli, tudi če bi te zaprl. Ta trpni odpor se sijajno sklada z pravjo vzhodnjakov, ki ti morejo prenesti brez tožbe najhujše muke. V orientu je tak bojkot nevzdržen, ako traja kaj dlje časa. Kajti Evropec ne more v teh deželah živeti brez števil-

nih služabnikov. Ako ga pusté na cedilu vsi domačini, ki jih je težko siliti na delo, se mora Evropec urno umakniti ali taboriti začasno. To pa utegne trajati primeroma malo časa, v zemlji prostrani kot kontinent, s 320 milijoni domačincev in nekaj tisoči belcev.

Ob narodnostni borbi po koncu vojne je dala angleška vlada prijeti po več deset tisoč oseb, a jih je morala izpustiti, ker ni bilo dovolj prostora po zaporih. Indci se niso nič ustavljali in Angleži so obupali, da bi mogli nadvladati vsemogočno silo neodpornosti, zoper katero niso smeli rabiti preostrih sredstev iz strahu pred svetovno kritiko. Po sreči zanje so krvavi nemiri opravičili izpremembo angleške taktike. Gandhi sam, ki se je bal izgubiti kontrolo nad svojimi četami, je pričel ustavljati ofenzivo. Storil je to toli krepko, da je povzročil neuspeh pri pokretu... Po Gandhijevem mnenju se lahko vsak narod, ne zgolj orientalski, zateče k načinu trpnega odpora, če hoče zlomiti še tako trdno samosilništvo.

A čeprav ta politični recept ni vselej izvedljiv v praksi, je vendar Gandhi postavil znamenito teorijo. Njen pomen je tolikšen kot n. pr. onih naukov, ki so jih poslali v svet filozofi XVIII. stol. — početniki moderne demokracije. Njegov stav je zgrajen na tejle osnovi: **takšno vlado imamo, kakršno zaslužimo.**

AVTO NA ŠPANSKEM

Po podatkih iz l. 1929. je na Španskem sedaj 240.000 samogibnih voz. L. 1922., torej dve leti, prej nego je Primo de Rivera vzel vajeti v roke, jih je krožilo samo 59.949. V teku l. 1929. so vpisali 20.000 novih avtov. Prednjačijo mesta: Barcelona s 41.000, Madrid s 35.000, Sevilja s 13.000. Neznaten odstotek teh vozil se uvaža iz Anglije. Avtomobilski trg na Španskem je skoro docela v ameriških in francoskih rokah.

»ŽIVLJENJE IN SVET« stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knafljova ul. 5. Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrletno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Izdaja z. konzorcij Adolף Ribnikar. — Urejuje Ivan Podrřaj. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani

zakonca. Žena se zgraža nad »preveliko vdanostjo« moža, ki jo ta izkazuje svoji rodbini. »Ljudje bodo mislili, da se zamaš bolj za svoje sorodnike kakor za svojo ženo.« se pritožuje. Pri tem se seveda ne boji, da bi na ta način utegnila izgubiti svojega moža, marveč se čuti prizadeto, ker ne veljajo vse njegove misli izrecno njej samī. Boji se tudi, da ne bi ljudje mislili, da ne more privezati svojega moža nase.

Nezavisnost delovanja pred sodbo drugih in nezmogljivost uveljavljanja lastnih nazorov na ne najdemo samo v zakonu, ampak tudi med zaročenci. Tudi ti nosijo prav tako krinke in prav tako dramtizirajo svoje vloge kakor zakonci. Nevesta se kaže takšno, kakršno rad vidi zaročenec. In ženin se rad podvrže muham svoje zaročenke. Oba pa se pretvarjata samo zategadelj, da bi napravila vtis na druge ljudi. On ji pošilja rože, ker meni, da se bo s tem prikupil njeni družini, ki ga bo smatrala za spretnega človeka, za takšnega, ki ve, kaj dela.

Če bi delal vsakdo nezavisno in ne bi se dal vplivati po lastnem napuhu ter bi, pre-

den stoji v zakon, razgalil svoj notranji jaz, potem bi bilo prihranjenih mnogo viharjev in tudi mnogo zvez, ki se strgajo v zakonu, bi ostalo nepoškodovanih. Kar potrebujemo, je več resnične ljubezni in več iskrenega prijateljstva v zakonu. Če sta mož in žena resnična prijatelja, se ne bo sta prepirala zaradi takih ničevosti.

Zahteva po oblasti nad drugimi bi se morala zatirati že v detinstvu. Otroci, katerim roditelji trajno vsiljujejo svojo nepogrešljivo voljo, bodo, kakar odrastejo, vedno poskušali obvladati druge ljudi. Otrok naj se v mladosti navadi, da ni treba nobenemu, ki hoče kaj doseči, vsiljevati svoje volje drugim ljudem. Navadili naj bi se, da se mora v praktičnem življenju izkazati resnično preudarnost. Otrokom velja vcepiti duha sodelovanja in občestva — kajti samo tisti, ki imajo to podlago, imajo vse pogoje, da postanejo dobri tovariši v zakonu.

Potem bomo slišali mami o nezavisnosti v zakonu, zato pa bo v tej napravi več prijateljstva in več srečnih zakonov.

Kako ostanemo zdravi in mladi?

Potnik, turist, ljubitelj zelenja in solnea je poiskal svojo potno palico in stopil čez breg in dol, da preživi dačič od mestnih ulic in mračnih lokalov najlepše ure vsakega leta. Teniški igralec je pregledal strune na reketu in veslač je zopet izročil svoj čolnč bleščočim valovom. Kolesar je očistil svoje kolo, da pohiti z njim na krasne pomladanske ceste, obdane z živim zelenjem in cvetočo naravo.

Narava je edina, ki lahko odtegne človeka vsaki plesni dvorani, vsakega kabaretu in vsaki še tako veselji zabavi. Narava je, ki vrača bolnemu zdravje, živčno razdraženemu mir in utrujenim nove moči! Sport v naravi krepi zdravje in ustvarja sife; tamkaj postaja človek zopet pravi človek!

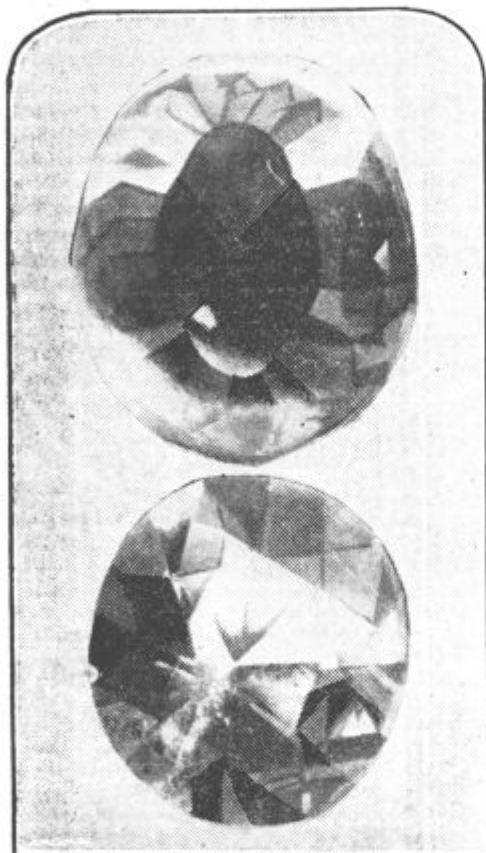
Poglejte sportnika, kadar zasije solnce iz za oblaka! Njemu posije naravnost v srce! Vsi vi, ki niste spoznali užitka v sportu in naravi, hodite po prašnih ulicah, godrnjate pod težo vsakdanjih skrbi, nečite v svojih nedrih kali raznih bolezni, iščite utehe v opojnih pijačah, se morate posvetiti sportu in vrniti v naravo. Pomnite pri tem, da samo dobri sklepji in površno navdušenje ne more imeti zaželjenega uspeha! Primite — brez ozira na starost — popotno palico, sedite na kolo ali v čoln in stopite po naši bajno lepi domovini, ki vam oo postala tedaj še bolj draga! Naj nikomu ne velja igovor, da je že prestar in preudoben za take »šalec! Starost ni časovni pojem, temveč se ravna po konstituciji! Če hočete kot starije imeti razen mladega sreac tudi mlado telo, gojite sport in živite z vsake pomladjo kot mladina!

Sport ima razen vsega drugega tudi čudovito posebno lastnost, da ne pozna razlike med gospodom in siromakom, med stari in mladim ali med učenjakom in preprostim sinom naroda. V sportu se vsi spoznavajo, vzljubijo, navežejo drug na drugega v zavesti, da so drug drugemu potrebni.

V sportu se lahko udeležujejo na mnogo načinov. Najlažja, najcenejša, najmanj naporena, najprivlačnejša in morda zdravjša od nekaterih drugih je panoga, ki jo — to moramo o Slovencih z veseljem ugotoviti — pri nas goji častno število ljudi obeh spolov brez razlike starosti ali socialnega položaja. Hoja v gore ali vožnja na izlete s kolesom! Žal zlorablja viden del naših izletnikov v naravo in — gotovo še manj — turistov razigrano veselje, ki se ga navžije v lepi naravi, končno drugače, kar seveda škodi blagodejnemu užitku in tma lahko še težje posledice. V splošnem pa lahko z veseljem ugotavljamo, da se ob prostih dnevih — skoraj nič manj pozimi kot poleti — vrača z izletov, poljan in gora, med mestne zidove na stoline obožavateljev te najprimitivnejše sportne panoge. Veselje za izlete in ture je pri nas zelo razširjeno in se še širi. Vsak, ki je užival pomladanska jutra ali večere pod milim nebom, na vrhu gora, ali na bregu voda ali na ravnem polju, ve dobro, da te poezije in teh užikov skoraj ne more popisati s skromno človeško govorico. Kako blagodejen je učinek tega užitka, ve v polni meri šele tedaj, ko se vrne v vsakdanji poklic, kjer ni solnca, ni miru in ni bogatega zaklada naravnih tepot, ki človeka odlegnejo svetu in približajo božanstvu.

„Odtisi prstov“ na ukradenih diamantih

Newyorški policijski uradniki so dobri izvedenci za odtise prstov kriminalnih tipov. Če jim pride drugič v roke zločinec, ki ga že poznajo, ga pozdravijo z nasmeškom. Tako je z zločinci. Težje pa je z njihovim plenom, ki ga ni lahko najti in identificirati. Če mu ne pridejo na sled, odsedi tat mirno svojo kazen in se veseli svobode, ker se zaveda, da ga čaka potem, ko se pojavi na svobodi, majhno premoženje, bodisi v

Dve kristalni kopiji največjega diamanta Koo-i-Noorja (zgoraj: starejša oblika, spodaj novejša oblika)

obliki denarja, draguljev ali drugih vrednosti. Diamanti igrajo v takih primerih posebno vlogo. Tatovi imajo navado, da jih izločijo iz okovja in prodajajo po pomožnih skrivačih naprej. Na ta način je nemogoče spoznati ukradene dragotine in pokazati sled za storilcem. Izkušnja namreč uči, da prevejani tatovi nikoli ne puste draguljev v okovju, ampak jih vedno izločijo. Le diletanti v svojem poklicu ravna jo nerodno in prodajajo dragulje tako, kakor so jih vplenili,

Nedavno pa sta bila v Ameriki vložena dva nova patenta. Prvi se tiče neke naprave, drugi pa postopka, ki omogoča, da se dragulj opremi z nekakšnim »odtisom prstov.« Tako se dragoceni kamen lahko spozna za ukraden predmet in se ne more dalje razpečavati v trgovini. Vsak kamen ima namreč majhno napako v svoji materiji. Ta napaka je lahko tako majcena, da se niti ne more spoznati s prostim oesom. Običajno ima podoba neznatne pegice, ki pa prav nič ne zmanjša vrednosti diamanta. Te nepopolnosti se vidijo samo pod posebno izdelanim drobnogledom. Na ta način je mogoče identificirati zlahtne kamne.

Mikroskop zbere v svojem žarišču notranjo materijo diamanta le do neke gotove globine. Ni pa leča, ki bi mogla preiskati celotno globino dragulja in najti jedva vidno pegico, jo povečati in s tem nuditi značilnost diamanta. Sele nedavno iznajdeni fotomikroskopični aparat, ki omogoča natančno spoznavanje kamnov, je tako ustrojen, da napravi najprej posnetek oblike ali pa presega krone diamanta. Potem se leča — ne da bi vzeli kamen iz okovja — približa dragulju in se napravi posnetek diamanta v notranjosti. In če je treba, se lahko napravi še tretja fotografija, ki pokaže še jasnejšo notranjščino kamna. Tako pride do izraza vsaka še tako neznatna napaka v dragulju.

Dva ali trije posnetki se napravijo na eni in isti plošči, in ko se ta razvije, ne kaže samo površine diamanta, temveč tudi njegove notranje posebnosti. Kamen, ki tehta 6 in eno četrtno karata, ima n. pr. v svoji bleščeči notranjosti majceno podobo orla. Ni tatu, ki bi lahko skrnil to znamenje — izvzemši, če ga razbije ter ga da ponovno obrusiti na majhne delce. Takšno početje pa bi bilo za tatove nedvomno predrago. Lahko si tudi mislimo, da bi vsak diamant, ki bi ga sumljiva oseba prinesla k brusarju, vzbudil pozornost.

Nova ameriška identifikacijska metoda ne daje zgolj možnosti izsleditve ukradenih draguljev, ampak omogoča tudi zamenjavanje draguljev velike vrednosti z dragimi kamni pičle cene. Pomagači tatov se torej čedalje bolj izpostavljajo nevarnosti, da ne bodo mogli razpečati ukradenih diamantov in tudi pisci detektivskih romanov bodo imeli poslej velikanske muke, če bodo hoteli opisati, pot in način, kako so prišli ukradeni dragulji zopet v prave roke.

Poština plačana v gotovini

ZIVLJENJE

IN KNJIGA=7

STAV

ST.

24

Vsebina:

- Guglielmo Ferreros
Svoboda in kruh
- Energija — vir življenja
- H. Zetterström:
Sanje
- Dr. F. Maidl:
Molzna živinca mra-
velj
- Laponska
- V novem Tokiu
- Arabi v Palestini
- Misli o sportu
- H. Hichens:
Krotilec kač (nadalje-
vanje)
- Izlet v Albanijo
- Schmeling
ali Sharkey?
- Naša doba
- Ljubezen in kategorije

Naša doba

Somrak gledališča — zarja rekordov

Doba, ki v nji — prevesna množina še zelo mladega rodu — živimo in se borimo, je doba materializma, ki se ne da preračunati, doklej bo trajala. Nefilozofska, stvarno-produktivna doba, ki je že začela spreminjati najvišje vrednote lepe književnosti, pesništva in glasbe v cenen in izven tečajev postavljen novec. Postali smo »siti gledališča« in »bojkotiramo« pozornico ter ne zaupamo več pesnikom, ki jih smatramo samo za »ponarejevalce resnice«. Zakaj? Ze Nietzsche je dejal, da so »preveč lagali«. V vsakdanjem konverzacijskem tonu povedano, so nam preveč obetali... Film in zvočni film sta daleko popularnejša od njihovih del, znabiti zaradi tega, ker slonita na tehniških pridobitvah...

Na Angleškem je proces prevrednotenja mnogo bolj napredoval kakor drugod na kontinentu. »Kulturna reakcija« bi bila prvo veliko čudo dvajsetega stoletja! Apel znamenitih kritikov na široke množice so zaman in celo prepored doslej nedosežne dramske umetnosti Shakespearea moraromati v kraljestvo bajke. Nedavno so v Savoy Theatru uprizorili »Othella«. Predstava se je vršila po znižanih cenah, poleg tega pa je igral naslovno vlogo Paul Robeson, črnc, ameriški odvetnik in sportnik. Vse to in poleg tega še dejstvo, da je Robeson dober deklamator odličnih zmožnosti, je jedva pripomoglo predstavi do polne blagajne. »Hamleta« so igrali iz usmiljenja. Uspeh je bil jedva takšen, da se izplača o njem govoriti...

Somrak gledališča v prvi četrtini dvajsetega stoletja, umiranje opere, propad klasične operete...

Pred nekaj tedni so otvorili gledališče Princa Edvarda, ki so ga zgradili z velikanskimi denarnimi žrtvami. Uprizorili so popularno opereto »Rio Rita«. Deset večerov so igrali v slabo razprodanem gledališču — potem je bilo vodstvo iz denarnih vzrokov prisiljeno začeti z zvočnimi filmi. Šele tedaj so blagajni zasijali lepši časi...

Naslovi večine komedij, veselih iger, spevoiger in iger kažejo, da je to lahko blago, deloma po pariškem vzorcu, deloma burleskno v angleškem slogu. Primeri: Noč kakor je ta; Srček, jaz te ljubim; Skoro medeni tedni; Grenkosladko; Draga ljubezen; Molčeca priča; Nevesta prihaja; Plave oči...

Mnogo uspešneje kakor Shawov »Voz z jabolki« so bili in so še vedno dve rafinirano kriminalni igri rekordnega pisatelja Edgarja Wallacea »Na mestu«, ki jo igrajo v Windhamskem gledališču in »Koledar«, ki se uprizarja v Liceju.

»Ne bodo večno živele klasične drame«, me je nedavno poučeval neki Anglež, »marveč napete, problematične igre, ob katerih

nam zastaja dih in ki vlivajo mrzlo grozo po hrbtu za kriminalnimi komadi podečih se pisateljev...« Pred nekaj meseci so odprli Dominion, nanovo sezidano gledališko luksuriozno stavbo v Tottenham Court Roadu. Ta oder uprizarja že od vsega početka »romantično spevoigro« »Srebrno vihtenje«. A prvič igra glavno vlogo Lupine Lane, komik Chaplinovega kova, in drugič — simbol časa! — stoji na odru letalo...

Mogoče bo rešil položaj (še neznani) reformator gledališča. Ta ni več pesnik, temveč organizator drame, ki piše dialog v konverzacijskem tonu, ki mrzi sleherni patos, sleherni publico, sleherni slog in ki prinaša na oder zgolj primere, ki so se res odigrali v življenju ter pusti nastopati osebe, ki še živijo med nami. V dvogovor vstavlja intervjuve, ki jih priobčujejo vodilni dnevniki — z eno besedo rešuje nezaupanje občinstva napram ponarejenosti »pesnika«...

Ne pesniški junaki — drzni zračni piloti zanjejo zdaj slavo publicitete. Lindbergha so povzdignili v galerije nesmrtnikov našega veka in 22 letna angleška letalka Amy Johnson je prva ženska, ki jo danes obseva žar istega dobro zasluženega priznanja. V dvajsetih dneh je preletela z letališča v Croydonu poleg Londona čez Balkan, Indijo in Javo v Port Darwin. Sicer ni mogla potolči letalskega rekorda Berta Hinklerja, ki je rabil 15 dni za polet iz Anglije v Avstralijo, toda njen polet, med katerim se je morala zaradi čestih monsumov boriti s smrtjo, predstavlja za žensko rekord, ki je vreden vsega občudovanja. O svojem poletu iz Kalkute brzojavlja iz Porta Darwina v London:

»Večkrat sem kakor na čudežen način ušla smrti. Pogosto je bilo moje letalo v trenutno nastalih viharjih igračka vetrov. Skakljalo in skakljalo je liki majav čolnič, ki ga premetavajo viharjni morski valovi. Ko sem letela čez morje pri Javi, sta pritskala vihar in dež moje enosedežno letalo »Gipsy Moth« vedno nižje navzdol, tako da je dobesedno drselo čez grebena valov dalje. Vsak trenutek sem mislila, da mi bije zadnja ura. Treba je le bilo, da bi se bilo letalo dotaknilo teh grebenov. Globočina bi me bila pogoltnila... Nikoli več si ne bi upala leteti v dobi monsuma. V Singapuru so mi svetovali, naj opustim nadaljnji polet. Smatrali so moje podjetje za nenormalno-drzno dejanje in so bili mnenja, da ne bom nikoli dosegla Avstralije... Pet ur sem nepretrgoma letela nad javansko obalo in nisem mogla razločiti ne neba, ne zemlje ne morja. Obdajala me je od vseh

(Nadaljevanje na predzadnji strani)